

KTH Arkitekturskolan

Sten, arkitektur och designkriterier

Magnus Rönn

Arkitekturskolan vid Kungl Tekniska Högskolan i Stockholm

Författare: Magnus Rönn

Titel: Sten, arkitektur och designkriterier

TRITA-ARK-Forskningspublikationer 2002:14

ISSN 1402-7453

ISRN KTH/ARK/FP--02:14--SE

ISBN 91-7283-335-1

PDF-rapport 2006

Abstract

Denna rapport redovisar en studie av Stenpriset, som är ett arkitekturpris. Studien fokuserar på relationen mellan pris, professionell kunskap och arkitektonisk kvalitet. Stenpriset har instiftats av SAR, Svenska Arkitekters Riksförbund, och SFF, Sveriges Stenindustriförbund. Genom priset pekar juryledamöterna ut exempel på god stenarkitektur. Valet av pristagare och juryutlåtande är det synliga resultatet av juryns kvalitetsbedömning.

I studien söks motiven till prisvinnare i juryns utlåtanden. En kandidat har efter nominering och rangordning av juryn befunnits vara en värdig vinnare till Stenpriset. Analysen av juryutlåtandena har utmynnat i en uppsättning av kriterier som används vid kvalitetsbedömningen av arkitekturprojekt och som antas ligga till grund för juryns val av vinnare till Stenpriset. Som komplement har en enkät skickats ut till juryledamöterna med frågor om begreppet kvalitet, nominering av kandidater, rangordning, värdering av projekt och utformning av juryutlåtanden. Studien avslutas med en diskussion om vad som utmärker de kriterier som ingår i kvalitetsbedömningen inom design, arkitektur och stadsbyggnad.

Arkitekturskolan vid Kungl Tekniska Högskolan i Stockholm

Innehållsförteckning

FÖRORD

Kapitel 1

INLEDNING

- 1.1 Bakgrund, sid 1
- 1.2 Arkitektonisk kvalitet, sid 4
- 1.3 Syfte och frågor, sid 6
- 1.4 Metod, sid 7

Kapitel 2

JURYUTLÅTANDEN

- 2.1 Stadgar, sid 9
- 2.2 Priser och utlåtanden, sid 10
- 2.3 Kommentarer, sid 21

Kapitel 3

DESIGNKRITERIER

- 3.1 Utgångspunkter, sid 25
- 3.2 Kriterier i utlåtanden, sid 27
- 3.3 Kommentarer, sid 29

Kapitel 4

ENKÄTUNDERSÖKNING

- 4.1 Kvalitetsuppfattningar, sid 32
- 4.2 Kännetecken på kvalitet, sid 34
- 4.3 Bedömningsunderlaget, sid 35
  - 4.4 Nominering, sid 36
  - 4.5 Värdering, sid 37
- 4.6 Rangordning, sid 39

- 4.7 Utlåtande, sid 40
- 4.8 En god jurymedlem, sid 41
- 4.9 Kommentarer, sid 43

Kapitel 5

DISKUSSION

- 5.1 Kriteriernas specifika drag, sid 44
- 5.2 Värdeladdningen, sid 45
- 5.3 Kriteriernas öppenhet, sid 46
- 5.4 Kunskap och likhet, sid 48
- 5.5 Ord och bild, sid 50
- 5.6 Teknik och estetik, sid 52

TRYCKTA KÄLLOR

- Använd litteratur, sid 56

BILAGA

- Enkät, sid 59

2002-10-10

FÖRORD

Denna rapport är utarbetad inom ramen för forskningsprogrammet *Kvalitet i arkitektur och stadsbyggnad*. Forskningsprogrammet finansieras av Byggforskningsrådet, BFR, och Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande, FORMAS, (Projektnr 25.0/2001-0461). Rapporten redovisar en studie av Stenpriset som är ett arkitekturpris. Genom priset pekar juryn ut exempel på god stenarkitektur. I fokus för rapporten är relationen mellan pris, kunskap och kvalitet.

Arkitektonisk kvalitet är ett begrepp som preciseras i användning med stöd av kriterier. Det är kriterier som ligger till grund för juryns nominering av kandidater och slutliga val av vinnare till Stenpriset. Kriterierna finns i detta fall delvis dolda i bedömningsprocessen. Jag har därför i juryns utlåtanden sökt efter motiven till besluten om pristagare. Resultatet har utmynnat i en uppsättning av designkriterier som används vid kvalitetsbedömningen av arkitekturprojekt. Som komplement har en enkät skickats ut till juryledamöterna med frågor om begreppet kvalitet, rangordningen av kandidater, värderingen av projekt, juryutlåtanden och kunskap. Rapporten avslutas med en diskussion om de designkriterier som enligt studien antas bestämma valet av pristagare.

Värdefulla synpunkter på rapporten har lämnats av Anders Melchior och Pehr Mikael Sällström. Pehr Mikael som arbetar vid Sveriges Arkitekter. Även andra kommenterar till texten tas tacksamt emot. Förslag till förbättring och fördjupning av diskussionen önskas. Också påpekanden om fel och logiska brister i texten är välkomna.

Magnus Rönn

magnusr@arch.kth.se

Stockholm och Uddevalla

Hösten 2002

INLEDNING

1.1 Bakgrund

Denna rapport diskuterar aspekter på arkitektonisk kvalitet med utgångspunkt i de projekt som tilldelats Stenpriset. Studien syftar till kunskap om hur kvalitetsbedömningar av arkitektur görs av erfarna praktiker. De metoder som använts är analys av juryutlåtanden, studiebesök och skriftlig förfrågan till jurymedlemmar i avsikt att få inblick i deras kvalitetsuppfattningar och sätt att bedöma kandidater till Stenpriset. Data har bearbetats för att nå fördjupad kunskap om kvalitetsbegreppet. Den avslutande diskussionen bygger på analyser och tolkningar av juryutlåtanden och enkätsvar.

Studien utgår från idén att prisbelönade kandidater ger uttryck för något i grunden positivt och förebildligt i arkitekturen. Det önskvärda sammanstrålar i begreppet arkitektonisk kvalitet, ett sammanfattande omdöme för goda lösningar på designproblem.

Stenpriset är ett arkitekturpris. I juryn ingår företrädare för arkitektkåren och stenindustrin. Redan på denna grund förefaller det rimligt att anta att Stenpriset förmedlar föreställningar om vad som anses vara god arkitektur och bra materialbehandling. Kandidater belönas för att de använt sten i ett gestaltande sammanhang på ett lämpligt sätt. I ett sådant perspektiv framstår juryns val av pristagare som en konkretisering av begreppet arkitektonisk kvalitet.

Att prisbelöna är att peka ut goda exempel. Juryledamöterna bär på erfarenheter och kvalitetsuppfattningar som visar sig i valet av pristagare. Prisivinnare har befunnits bra i någon väsentlig mening. Priser används för att lyfta fram förebildliga fall av god stenanvändning i arkitektur. Priset fungerar i denna mening som ett sätt för stenindustrin att göra reklam för sten som byggnadsmaterial. Det kan således finnas flera avsikter bakom juryns arbete med att få fram en lämplig vinnare till Stenpriset.

Vanligtvis börjar nomineringen av kandidater med att juryn går igenom projekt som kan vara intressanta för en fortsatt prövning. Här sker en första gallring. I denna nomineringsprocess ingår jurymedlemmarnas föreställningar om arkitektonisk kvalitet, som tillsammans med stadgarnas allmänna kriterier bestämmer vilka kandidater som bör gå vidare till en fördjupad prövning. För mig har detta varit ett viktigt motiv för att studera kandidater som Stenprisets jurymedlemmar valt att belöna.

Av särskilt intresse i studien är kopplingen mellan pris, kunskap och kvalitet. Tanken på att arkitekturpriser inbegriper föreställningar om kvalitet väcker frågor om kompetens. Vad är det för kunskap som prisbelönda projekt förmedlar? Vad kan man lära sig av prisvinnare?

Yrkeskunnande utvecklas genom fall som exemplifierar lösningar på designproblem. Det är en praktisk form av kunskapsbildning. Arkitekter och ingenjörer samlar på förebildliga lösningar och bygger upp en repertoar av exempel och mönster som kan återanvändas i nya uppdrag. Juryns val av vinnare till Stenpriset kan utifrån denna synvinkel fungera som intressanta och lärorika fall av gestaltungs- och bedömningskompetens.

Ett påfallande stort antal arkitekturpriser har instiftats i Norden under 1980- och 1990-talen. Tendensen är mycket tydlig i Norge, Danmark och Sverige (Rönn 1994, 1995).¹ Det är både lokalt förankrade utmärkelser och nationella priser, etablerade av arkitektkårens organisationer, som vuxit fram på arkitekturområdet. Stenpriset är ett av dessa relativt nyligen instiftade nationella arkitekturpriser i Sverige. Prisinstrumentets utbredning kan tolkas som ett uttryck för en tävlingskultur som sammanfaller med ett ökat intresse för arkitektoniska kvalitetsfrågor. Sannolikt har kritiken av miljonprogrammets storskaliga och anonyma byggande under 1970-talet bidragit till instiftandet av arkitekturpriser. Det har funnits ett behov av positiva förebilder. Kritiken har resulterat i ett sökande efter alternativ till detaljregler och offentlig styrning av byggandet. Arkitekturpriserna passar in i detta bakomliggande samhällsmönster av konkurrens. Jag tror att avregleringen har bidragit till att skapa ett behov av goda exempel som visar vad som är arkitektonisk kvalitet och hur detta begrepp kan förstås inom byggsektorn. Ändringar i regelverket har skapat en efterfrågan på konkretiseringar, ett synliggörande av goda lösningar. Det är knappast en tillfällighet att gestaltungsprogram blivit allt vanligare i stadsbyggnadsprojekt som medel för att redovisa visioner och styra miljöns arkitektoniska utformning. Denna utveckling har ägt rum samtidigt som riksdagen överfört kvalitetsansvaret till marknadens aktörer.

---

¹ 1994-1995 gjorde jag en undersökning av arkitekturpriser i Sverige, Norge och Danmark. Studien avgränsades till uppgifter om arkitekturpriser som delades ut av arkitekternas yrkesorganisationer, antingen självständigt eller som jurymedlem. Villkoret var att juryn innehöll företrädare för Svenska Arkitekters Riksförbund, SAR, Sveriges Praktiserande Arkitekter, SPA, Norska Arkitekters Landsförbund, NAL, Norges Praktiserande Arkitekter, NPA och Danska Arkitekters Landsförbund, DAL. År 1995 fanns det enligt undersökningen 22 nationella arkitekturpriser i Norden. Av dessa fanns 3 st i Danmark, 6 st i Sverige och 13 st i Norge. Av de 22 priserna hade 9 inrättats under 1980-talet och 5 på 1990-talet. Av förfrågningen till yrkesorganisationerna framgick att det fanns 5 kommunala arkitekturpriser i Norge som delades ut under medverkan av representanter för NAL i juryn. Danmark hade 37 kommunala arkitekturpriser med DAL i juryn. En kompletterande uppföljning visade att det även etablerats ett mycket stort antal kommunala arkitekturpriser i Sverige. Arkitekterna i dessa prisnämnder utsågs dock inte av SAR/SPA, varför det inte fanns någon central överblick över prisinstrumentets utbredning i Sverige.

En bidragande orsak till prisinstrumentets utbredning kan således sökas i avregleringen. Lagstiftningen har ändrat rollfördelningen i byggsektorn. Detaljregleringen i Svensk Byggnorm har ersatts med funktionskrav och kvalitetsansvar. Enligt Plan- och bygglagen skall byggherren, byggföretag och konsultkontor se till att byggprojekten uppfyller funktionskraven. Byggherren har huvudansvaret för att så sker. Makt, ansvar och kontroll av arbeten har flyttats över från statliga och kommunala myndigheter till byggherren. Om detta är en riktig iakttagelse ingår Stenpriset i ett tävlingsinriktat svar på en situation där marknaden fått en allt viktigare funktion för planering, projektering och byggandet.

Intresset för arkitektonisk kvalitet speglar en djupare förändring av samhället där design och estetiska dimensioner tycks ha fått ett ökat svängrum. På en avreglerad marknad blir det extra betydelsefullt med en tydlig kvalitetsuppfattning som kan göras synlig och begriplig för byggsektorns aktörer. Ett rikt språk underlättar kommunikation om kvalitet.

Det är en konkurrensfördel att kunna förmedla föreställningar om god arkitektur i både ord och bild. Design som formgivning, konstruktion och gestaltning kan användas för att i bilder synliggöra vad som i projekt menas med arkitektonisk kvalitet. Foton, ritningar och illustrationer är informationsbärare och som sådana förutsättningar för att arkitekter skall kunna kommunicera sina uppfattningar till byggherrar, byggföretag, konsulter och användare. Men bilden kan både verka klagörande och manipulerande. Avslöjande omdömen fällt av tränade ögon, uppmärksamma och kunniga betraktare. Det är därför som erfarna personer brukar sitta i en jury.

1.2 Arkitektonisk kvalitet

Relationen mellan prisbedömning, kunskap och kvalitet är en central problematik i studien. Arkitektonisk kvalitet ses som ett nyckelbegrepp länkat till professionell kompetens. Både utbildning och yrkespraktik innehåller träning i bedömning av arkitektur. Kvalitetsbedömningar av förslag görs med stöd av kriterier som innehåller föreställningar om vad som utmärker goda lösningar på designproblem.

Nyckelbegrepp är ofta mångtydiga och preciseringar sker därför genom en fortlöpande dialog bland berörda. Arkitektonisk kvalitet har flera betydelser. Begreppet kan både avse egenskaper, upplevelser och värden som tillskrivs projekt och processer. Kvalitet enligt ISO-standarderna är alla sammantagna egenskaper hos ett objekt eller en företeelse som förmår att

tillfredsställa uttalade eller underförstådda behov.² Denna definition utgår från att kvalitet skall förstås i relation till ett upplevande subjekt. Rimligtvis är det bara egenskaper som är värdefulla för någon eller några som kan tillfredsställa behov.

Kvalitetsbegreppets vida tolkningsutrymme är en svårighet som jag valt att hantera genom att utgå från språkbruket i juryutlåtandena. Studien har därför en pragmatisk infallsvinkel på begreppsanvändningen. Begrepp blir begripliga i sina naturliga sammanhang. Det professionella språkbruket inom arkitektkåren har därför fått bestämma vad som menas med arkitektonisk kvalitet i studien av Stenpriset.

Juryutlåtandena är en källa till kunskap och används i studien för att förtydliga begreppsanvändningen. Språkbruket visar vad som ingår i bedömningen av Stenprisets kandidater, också när kriterierna ligger inbäddade i omdömen eller dolda i texten. Det är en anledning till varför juryutlåtandena i studien utgör viktiga dokument för textanalys och tolkning.

Jag uppfattar arkitektonisk kvalitet som ett begrepp som bestäms i möten mellan föremål, normsystem och bedömare. Prisvinnarnas förtjänster kan uppfattas som ”objektiva” egenskaper hos tingen och förstås som resultat av ”subjektiva” upplevelser alstrade av sinneserfarenheter, värden som människor tillskriver sin fysiska omgivning. Kvalitet kan således både sökas i de ting som värderas och förläggas till bedömarens medvetande. Teknik och estetik förkroppsligar denna skillnad i synsätt. Här göms ett klassiskt filosofiskt problem, en källa till missförstånd som kan förklara varför det finns flera olika kvalitetsuppfattningar i byggsektorn som lever vid sidan om varandra.

Kvalitet som egenskap hänvisar till mätbara faktorer och tekniska krav. Det är emellertid kvalitet som upplevelse och värde som gör tingen betydelsefulla. För att en jury skall kunna utse en prisvinnare måste rangordningen av kandidater ske mot bakgrund av värderande uppfattningar av kvalitet. Avsikten med kvalitetsbedömningen är att finna en pristagare. En kandidat skall uppfattas som bättre än andra. Det ligger i uppgiften. Utan värderande omdömen går det inte att ta fram och motivera valet av prisvinnare. Och kvalitet som upplevelse av arkitektur förutsätter att det finns ett värderande medvetande med kvalitetsuppfattningar som ger gestaltningen värden. Kvalitet framträder som något bra. Det innebär att arkitektonisk kvalitet

---

² Det är en generell definition av kvalitet enligt SS-EN ISO 8402 som redovisas i 1996 års ”Kvalitetsprogram för Kungl Tekniska Högskolan” i Stockholm. Kvalitetsprogrammet innehåller en bilaga med kvalitetsdefinitioner. Här beskrivs konstnärlig kvalitet som ”ett i princip odefinierbart begrepp”. Samtidigt noteras dock att man kan lära sig att skilja bra objekt från dåliga genom att studera ett stort antal fall. Denna konstnärliga kvalitet är enligt KTH tillämpbar på vetenskapliga genombrott, innovationer eller en aktivitet av förfinad fulländning. Centrala forskningsinsatser uppfattas således som konstverk i kvalitetsprogrammet.

blir ett positivt fenomen, ett i grunden tilltalande och närvarande fenomen i miljön. Detta synsätt kan beskrivas som kvalitetsbegreppets estetiska dimensioner.

1.3 Syfte och frågor

Det övergripande syftet är att utveckla kunskap om kvalitetsbegreppet och dess användning på arkitekturområdet. Detta görs med utgångspunkt från kandidater som tilldelats Stenpriset. Juryns nominering av kandidater, värdering av projekt och val av vinnare väcker en rad frågor om kvalitetsbedömning:

- hur värderas och rangordnas kandidater?
- vilka kriterier styr valet av pristagare?
- hur motiverar juryn sitt val av vinnare i utlåtande?
- vad utmärker de projekt som juryn valt att peka ut som förebildliga?
- vilka värdeomdömen används för att beskriva kvaliteter hos vinnare?

Att fälla trovärdiga omdömen och uttala sig om arkitektoniska kvaliteter förutsätter både kunskap och kriterier som grund för uttalandena. I annat fall kommer inte värderingen av kandidater till Stenpriset att uppfattas som säker och trovärdig. Frågan är i vilken grad man i dokumenten kan utläsa skälen till juryns bedömning av kandidater och de tecken på kvalitet som motiverar varför en kandidat erhållit Stenpriset.

Juryledamöterna utses av företrädare för stenindustrin och arkitektkåren. Denna dubbelhet kombineras i belöningen av sten och arkitektur. Utifrån arkitektkårens synvinkel är priset ett sätt att marknadsföra arkitekttjänster på en avreglerad sektor, där de offentliga organen fått en allt svagare ställning inom samhällsbyggandet. Priset kan i detta perspektiv utnyttjas för att framhålla arkitektarbetets betydelse och behovet av professionell kompetens. Det tror jag är ett av skälen till varför Svenska Arkitekters Riksförbund, SAR, valt att medverka i Stenpriset och utse jurymedlemmar. Samtidigt får stenindustrin en möjlighet att marknadsföra sina produkter och lyfta fram goda exempel på stenanvändning. Men för att priset skall få status och erkännande måste det finnas ett högre mål än att bara öka stenförsäljningen och efterfrågan på arkitekttjänster. Stadgarna anger att priset skall delas ut för konstnärliga kvalifikationer och teknisk skicklighet.

Stenpriset består av ett stipendium på 20 000 kr och en kub i sten, som delas ut till prisvinnaren. Kuben har formgivits av arkitekt Johan Hedborg, tidigare medlem av juryn, och visar ett antal ytbehandlingstekniker. Stenmaterial och detaljformning anpassas till respektive prisvinnare. 1999 var kuben gjord av Ölandskalksten. När priset delades ut för första gången var

kuben utförd i en röd Ölandskalksten. Stenkuben var polerad på den sida där vinnaren fick sitt namn ingraverat, hyvlat där texten Stenpriset står och krysshämrad där vinnande årtal redovisas. Övriga ytor var finslipade, normalslipade och ramsågade.

Äran är viktigare än prissumman. Juryn måste "sälja" stenarkitektur på ett tilltalande sätt för att priset skall uppfattas som värdefullt för målgruppen och leda till uppmärksamhet. På denna punkt sammanfaller parternas intressen. För att skapa ett skimmer av exklusivitet över priset är det angeläget att juryn utser värdiga vinnare, formulerar nyanserade omdömen och gör utmärkelsen åtråvärd inom byggsektorn. Det finns ett motsägelsefullt moment av reklam, professionell kompetens och kvalitetssträvanden inbyggt i själva prisinstrumentet.

1.4 Metod

Det empiriska underlaget i studien består huvudsakligen av juryutlåtanden över prisvinnare och enkätsvar från jurymedlemmar. Utlåtandena redovisas i sin helhet i kapitel 2. Stadgar har granskats och studiebesök genomförts. Dessa aktiviteter har gett en kompletterande bild av Stenpriset och juryarbetet. Enkätfrågorna har besvarats av åtta jurymedlemmar. En har avstått. Ledamöter utsedda av SAR som besvarat enkäten är Boris Culjat, Lena Hartzell, Johan Hedborg, Ingrid Reppen och Olle Rex. Representanter för Stenindustriförbundet som svarat på enkätfrågorna är Christer Kjellén, Göran Rolfhamre och Björn Nordhake.

Enkäten har skickats ut till samtliga personer som deltagit i juryn under perioden 1985-1999. Formuläret redovisas i rapportens bilaga. Det är åtta av sammanlagt nio juryledamöter som lämnat synpunkter på enkätfrågorna. Fem jurymedlemmar har efter påminnelse återsänt ifyllda formulär. Tre ledamöter har intervjuats. Svaren på frågorna har i detta fall skrivits ut och översänts för genomläsning, kontroll och korrigerings av eventuella fel. I enkätundersökningen har jag använt mig av öppna frågor. Jurymedlemmarna har själva fått tolka frågorna och avgöra hur man vill besvara dem. Metoden har en undersökande karaktär. Fördelen är att de som svarar kan utveckla egna synpunkter på frågorna i formuläret. Detta sätt att söka svar i enkäter brukar leda till större eftertanke. Det finns inga på förhand givna svarsalternativ, och de som svarar ges möjlighet att föra fram sina uppfattningar med egna ord. Då får vanligtvis uppgifterna ett större informationsdjup.

Studiens metoder kan beskrivas som studiebesök, dokumentgranskning, textanalys, enkät och reflektion över insamlat material. Jag har utgått från insamlade data och försökt dra slutsatser på grundval av iakttagelser i materialet. Det är emellertid först i efterhand som metodernas förtjänster och brister blir tydliga i förhållande till planerade kunskapsmål.

Att se prisbelönda projekt med egna ögon har varit viktigt för mig eftersom det finns erfarenheter som kräver närvaro av en mänsklig kropp med öppna sinnen och en tränad blick. Sådana erfarenheter är bara möjliga att få fram genom observation och studiebesök. Som stöd för kunskapssökandet kan man använda sig av underlag som underlättar ett uppmärksammat ”tittande”. Så kan t ex byggd miljö berätta både om platsen, utförandet och om hur investeringen blivit förvaltd av fastighetsägaren. Studiebesök är i detta perspektiv en användbar metod för den som söker kunskap om bebyggelsen.

Dokumentgranskningen har resulterat i att juryutlåtandena blivit föremål för närläsning och analysen av texterna har utmynnat i en uppsättning av designkriterier. Dessa har konstruerats för att kasta ljus över juryns val av vinnare till Stenpriset. Språkbruket har stått i fokus för metodanvändningen. Värderande omdömen har noterats och sammanförts till grupper av urskiljbara kriterier på arkitektonisk kvalitet. Så långt är metodanvändningen i studien oproblematisks. Det svåra och spännande är att reflektera över insamlat material på ett fruktbart sätt. Information och data är givetvis inte detsamma som kunskap. Det empiriska materialet måste sättas in i ett sammanhang och tolkas för att generera kunskap. Tolkning är en metod som bygger på idén om en dold betydelse i materialet, att det finns något mer än det som syns med blotta ögat. Genom att reflektera över data börjar underliggande mönster och samband skönjas. Hypoteser tar form. Frågor väcks. Empirin får liv och börjar tala. Detta är ett kreativt moment i forskningen.

Jag har inte haft möjlighet att göra några jämförande undersökningar av andra arkitekturpriser i Sverige. Studien har av praktiska skäl begränsats till att enbart avse Stenpriset. Tiden har varit en starkt begränsande faktor. Trots detta försöker jag i en avslutande diskussion formulera teser som har ett vidare teoretiskt intresse för kvalitetsbedömningar inom formgivning, arkitektur och stadsbyggnad.

JURYUTLÅTANDEN

Sammanlagt fjorton Stenpriser har delats ut under perioden 1983-1999. Sex gånger är det en ensam arkitekt som premierats av juryn. Sju gånger är det en grupp av arkitekter som belönats. En gång har priset getts till en konstnär och då som en erkänsla för konstnärlig utsmyckning av flera byggnader. Det en blandning av individuella och kollektiva insatser i design, arkitektur och stadsbyggnad som belönats med Stenpriset. I några fall framhålls särskilt samverkan med landskapsarkitekter i motiveringarna till valet av pristagare. Det förhållandet att juryn i sju fall valt att belöna grupper av arkitekter kan ses som ett uttryck för arkitekturens kollektiva karaktär. Flera personer och professioner bidrar till utformningen. Bara i undantagsfall är arkitektur ett solonummer.

2.1 Stadgar

Stenpriset instiftades 1983. Under de tio första åren delades priset ut årligen. Från och med 1993 har priset delats ut vart annat år. Stadgarna ser ut så här:

§ 1. Stenpriset är instiftat av Sveriges Stenindustriförbund, SSF, och skall delas ut i samråd med Svenska Arkitekters Riksförbund, SAR. Priset tilldelas arkitekter som erkänsla för framstående konstnärliga kvalifikationer och teknisk skicklighet när det gäller användning och behandling av natursten som byggnadsmaterial. Priset kan även tilldelas personer som på annat sätt genom sin gärning i prisets anda främjat användningen av svensk natursten.

§ 2. Stenpriset är ett resestipendium som tills vidare uppgår till 20 000 kr. Mottagaren skall avge en reseberättelse till SSF och SAR.

§ 3. Stenpriset kan inte sökas. Mottagaren utses av en jury vars beslut inte kan överklagas. Priset bör inte tilldelas samma person mer än en gång om inte särskilda skäl föreligger. Priset kan tilldelas två eller flera personer som kvalificerat sig till Stenpriset.

§ 4. Stenpriset avses att delas ut vartannat år sedan 1993. SSF beslutar när utdelningen skall ske. Juryn bör utses i god tid innan priset skall utdelas så att medlemmarna får tillfälle att studera det tillgängliga materialet.

§ 5. Juryn skall bestå av fem (5) medlemmar, varav två (2) utses av SSF och tre (3), som skall vara SAR-arkitekter, utses av SAR's styrelse. Juryn utser ordföranden inom sig. Priset kan inte utdelas med mindre än att minst fyra av juryns fem medlemmar är eniga. Juryn skall inställa utdelningen om den finner att så är lämpligt.

§ 6. SSF bestämmer, efter samråd med juryn, arrangemang i samband med prisutdelningen. Alla utgifter i samband med juryns arbete och utdelning av priset täcks av SSF. Juryns medlemmar erhåller inget arvode för sitt uppdrag.

I stadgarna finns vidare en punkt av administrativ karaktär som reglerar hur stadgeändringar får göras. Nyckelparagrafer är de som handlar om valet av jurymedlemmar och på vilka grunder som priset skall delas ut. Avsikten är att belöna kandidater som förenar konstnärliga kvalifikationer med teknisk skicklighet i användning och behandling av sten i projekt.

Noteras bör även att arkitekter utsedda av SAR är i majoritet bland juryns ledamöter och att det krävs fyra eniga ledamöter för beslut om pristagare. Stadgarna har ingen reglering av mandatperiod. Det är SSF och SAR som bestämmer hur länge valda ledamöter bör sitta i juryn och när det är dags för förnyelse. En ledamot har varit med i juryn hela tiden från det att priset instiftades.

2.2 Priser och utlåtanden

Här följer en kronologisk redovisning av vinnare och juryutlåtandena i sin helhet. Det är en löpande redovisning som beskriver juryns val av pristagare:

1983 års stenpris

Priset tilldelas arkitekterna Janne Ahlin, Rickard Brun, Tomas Hellquist och Bernt Nyberg för deras sätt att använda svensk natursten i Mariakyrkan i Växjö. Juryns motivering:

Arkitekttävlingen om Mariakyrkan vanns av Brun och Hellquist år 1974. Projekteringen fullföljdes i samarbete med Ahlin och Nyberg vid AKVE-gruppen i Lund och kyrkan invigdes 1979. Kyrkoanläggningen möter besökaren med en tvåvånings vinkelbyggnad inrymmande församlingslokalerna. Innanför denna ligger ett slutet, centriskt kyrkorum under en halvsfärisk kupol. Mellan den runda kyrksalen och församlingslokalerna bildas ett rikt skulpturalt och vackert belyst "kyrkotorg".

Varmt grårosa naturstensgolv och vita betongväggar genomlöper anläggningen och utgör väsentliga sammanbindande element. Golvets enkla bandmönster med omväxlande röd och grå hyvlad kalksten i fallande längder bryts försynt av riktningssändringar och då och då små underfundiga mönsterbildningar. Materialet och dess ytbehandling anknyter till gammal kyrkobyggnadstradition. Detta är natursten väl använt – lugnt, vackert, ändamålsenligt och med konstnärlig inlevelse.

1984 års stenpris

Priset tilldelas Coordinator Arkitekter AB genom Ragnar Uppman och Jan Larsson för deras enkla, vackra och tekniskt riktiga sätt som de använt sten på. Juryns motivering:

PK-banken har fått ett annex bakom huvudkontoret vid Kungsgatan i Stockholm. En byggnad som väl faller in i stadens mönster. Sparsmakad elegans karakteriserar den stenkädda, fem våningar höga kontorsfasaden mot söder. Sammanhanget med det nu 10 år gamla huvudkontoret syns inte bara på den glasade spången mellan husen, även stenvalvet visar på samhörigheten. De två nedre våningarna är klädda som föregångaren med Älvdalssandsten men denna gång i sin helhet krysshämrad. Fasadens övre del är klädd med Lemundasandsten som numera blivit allt vanligare i Stockholm. Två indragna takvåningar och samtliga fönster är klädda med rostfri plåt. De tre fasadmaterialens kulör och textur samspelar vackert. I solsken fälls markiser automatiskt ut och fyller hela gaturummet med sitt signalgula reflexljus.

I det inre har sten använts ungefär där man kan förvänta sig att finna detta material. Golven i entrén och i hörsalsfoajén är belagda med ljus Ekebergsmarmor och grå och röd jämtländsk kalksten. De mönster som valts är verkningsfulla och ger associationer till italienska förebilder från en tid då bankirer och banker trädde fram och blev konstens och arkitekturens främjare. I trapporna och kapprummen ligger ljus Ekebergsmarmor. På gårdarna har sten fått en fantasifull användning som beläggning.

Ur teknisk synpunkt kan sägas att denna byggnad är ett utmärkt exempel på ”rätt stensort på rätt plats” dvs ett klokt materialval. Den täta och hårda Älvdalssandstenen i de utsatta nedre fasaddelarna, den porösare Lemundastenen högre upp. Den slitstarka Jämtlandskalkstenen i kombination med Ekebergsmarmor på golv och i entré med gångstråk. De effektfulla och dekorativa golvmönstren har åstadkommits utan annan komplikation än den precision som mönsteranläggningar kräver.

1985 års stenpris

Priset tilldelas konstnären Sivert Lindblom för hans förmåga att med konstnärliga medel ge det arkitektoniska rummet en särpräglad och intresseväckande form. Juryns motivering:

Såsom skulptör arbetar Sivert Lindblom i sina utsmykningsuppdrag med ett flertal material. Hans formvärld präglas av geometri och precision. I hans utsmyckningar betonas den konstnärliga verkan snarare genom relationen mellan de inställda föremålen och omgivande rum än genom de enskilda föremålen. Natursten spelar ofta en central roll i dessa utsmyckningar. Där golv ingått i uppdraget har det lagts med en fogindelning som påminner om de gamla perspektivförlagornas rumsligt preciserande rutmönster. Föremålen i sten är massiva och står i kontrast till sprödare former i andra material. Utsmyckningarna som i allmänhet är tillverkade av andra än konstnären vittnar om hans stora förmåga att i samverkan med andra i byggnadsprocessen ge anvisningar om utförande och kvalitet.

Juryn har med sitt val velat lyfta fram en självständig insats, där natursten utnyttjats som ett konstnärligt material med rika plastiska och koloristiska möjligheter i ett arkitektoniskt sammanhang.

Juryn har särskilt uppmärksammat tre utsmykningsuppdrag som Sivert Lindblom genomfört. I Fersenska Palatset i Stockholm som rustats upp av Svenska Handelsbanken svarar Sivert Lindblom för gårdens planering. Den rektangulära planformen, med en halvcirkelformad avslutning i ena sidan, är belagd med kvadratiska kalkstenshällar. Vissa partier har fått ytterligare en riktningsmarkering genom att plattorna fått sina diagonaler inristade. Som kontrapunkter till de asymmetriskt placerade entréerna står skulpturer i brons utförda som generatriser i de rotationskroppar som konstnären samtidigt arbetade med i andra sammanhang. På ett ställe ligger ett stort svarvat klot av kalksten likt en kvarglömd leksaksboll. Det hela är lite kärvt och högtidligt som borggården på ett gammalt Vasa-slott.

I Västra Skogen i Solna har Sivert Lindholm som ett led i SL's utsmyckning av sina tunnelbanestationer svarat för dekoren. Här ställer han några fålt av kakelplattor i rik kolorit mot det ursprängda råa bergrummet. På ett ställe finns en profil av ett människoansikte i kolossalformat, som en antydning av de underjordiska makterna, synliggjorda genom tunnelschaktet. På banvallen mellan spåren ligger rullsten i förband likt isälvsgrusvallar med ett enormt uttryck av slumrande kraft. Dekoren är använd med en enkel praktiskt orienterande innebörd. Men den har samtidigt en dunklare och symbolisk valör. Material, färg och gestalter väljs och blandas med sparsamhet och hänsyn till både historiska och omedelbart emotionella associationer. Natursten representerar bakgrund och bas, forntid och evighet, materia och tid.

Som skulptör nöjer sig inte Sivert Lindblom med att arbeta med enskilda föremål. Han bygger i stället upp rummet och befolkar det sedan med tidsaspekter och sociala skeenden och antydningar. Han arbetar samtidigt som byggmästare, krönikör och scenograf. I hans senaste slutförda utsmyckningsuppdrag för Tetra Paks kontor i Pully, Schweiz, har han arbetat med den av kontorsrum i U-form omslutna entréhallen i tre våningar. Med hjälp av tre vertikalt utsträckta spolformer i ribbverk bygger han upp ett starkt rum. Spolarna som så småningom skall stödja klättrande växter, står på baser av natursten. Dessa har de geometriska grundformerna cirkeln, kvadraten och triangeln och associerar därmed till den geometri som är utgångspunkt för företagets förpackningsprodukter. Baserna är utförda med växlande skift av kalksten och marmor, vilket ger dem en abstrakt karaktär och betonar deras stereometriska uppbyggnad. De står på ett naturstensgolv där ett övergripande rätvinkligt stormönster effektivt spelar mot i rutorna diagonalt fogindlad sten. Utomhus har han medverkat med en vattentrappa som på ena sidan avslutar entréplanet. Ur krönet av en svart stigande gräsparterr sipprar ett livgivande vatten som vandrar nedför tre stora bronsblad. I entréhallens putsade väggar har Sivert Lindblom låtit lägga in små kvadratiska kulörta kakelplattor i regelbundna kryssformer. Kakelplattorna förmår skänka den i övrigt helvita interiören just så mycket färg att det vita inte blir enformigt, utan genomlyses av en fräsch nordisk blondhet.

Sivert Lindblom talar om att vi idag "bygger hus utan att vidröra dem". Det hantverksmässiga har ersatts av det industriellt producerade. Under dylika förhållanden verkar det som om Sivert Lindblom menar att vår tidigare möjlighet att avläsa spår av handens arbete med materialet idag måste ersättas med en möjlighet av att avläsa tanken bakom verket. Sivert Lindblom har i sina egna verk med pregnans visat hur ett sådant förhållningssätt i det kreativa arbetet kan gestaltas.

1986 års stenpris

Priset tilldelas arkitekt Jerk Alton för hans insatser som arkitekt och konstnärlig ledare vid restaureringen av Visby Domkyrka åren 1980-85. Juryns motivering:

Visby Domkyrka eller Mariakyrkan som den också kallas är liksom många av våra äldre kyrkor en komplex byggnad både i vad avser form, planlösning och stilarter. I ett avseende är den dock liksom de flesta av Gotlands kyrkor mycket enhetlig. Dess murar, pelare och valv liksom alla de arkitektoniska utsmyckningarna är utförda av en och samma stensort, den gotländska kalkstenen. Denna kombination av rikedom i form av enhetlighet i material är något

som framför allt kan upplevas i kyrkans exteriör och kanske särskilt en gråvädersdag då den mäktiga byggnaden framstår som en arkitektoniskt organiserad del av själva den gotländska klippan. Kyrkans inre är i gengäld så mycket rikare på material och färger. Den kan upplevas som en konsert för full orkester och här har Jerk Alton vid restaureringen skickligt spelat på hela registret av tidsepoker, material, ytbehandlingar och färger. En nyanserad inställning till frågan rekonstruktion eller nyskapande har tillämpats. Stenarbeten som utgör delar av kyrkans stomme och även tidigare pregnant utsmyckningar som t ex masverk har bundits till vetenskaplig rekonstruktion. Andra delar som t ex rena beklädnader och golvbeläggningar har utformats med större frihet för nyskapande och modern teknik. Denna inställning har tillåtits gälla generellt i kyrkan och har resulterat i att nytillverkade liturgiska föremål i Södra kapellet t ex altare och dopfunt liksom möbler, instrument och glasarbeten i hög grad tillåts vittna om nu levande människors fantasi och konstnärliga skicklighet. En betydande självständighet kan härvid konstateras. Det kyrkorum vi upplever i dag "ligger i tiden" inte genom att ansluta sig till något eventuellt förefintligt modernt formspråk utan genom att utgöra en slags derivata till kyrkans historia.

Kyrkans murar är överallt påtagliga. Där de lagats har detta gjorts som rekonstruktioner med utvald sten som regel från Kappelshamn. Detta innebär att sten har valts ur olika lägen i berget beroende på vilka egenskaper som prioriterats – tryckhållfasthet, väderbeständighet, täthet eller utseende. Man har anledning att tro att en sådan omsorgsfull urvalsmetod tillämpats även vid det ursprungliga uppförandet. Bearbetningsmetoderna skiljer sig inte från de medeltida på annat sätt än att många verktyg idag drivs med tryckluft. Vid fogning av murblock har i viss utsträckning moderna material och metoder använts. Det gäller t ex de delikata masverken som fogats med dubbar av rostfritt stål och med tillhjälp av moderna limningsmetoder.

Alla nytillverkade stenblock har ytbehandlats till likhet med den ursprungliga murstenen. Det innebär att den nya stenen "syns" på grund av sin fräscha och av tiden ännu opåverkade yta. Då all mursten har huggen yta blir emellertid avvikelsen obetydlig och på avstånd blir intrycket av enhetlighet stort. Såren har läkts. Den i sig själv närmast honungsgula gotlandsstenen får genom behuggning en varm ljusgrå färg som i det yttre genom vädrets inverkan vitnar ytterligare.

Mariakyrkan är vackrare än någonsin. Den har genomgått en restaurering och har överlevt både till kropp och själ. Jerk Alton har spelat en stor roll i kyrkans omdaning som arkitekt och som ledare av andra konstnärer och hantverkare. Bland dessa skall nämnas stenhugger

tare Henry Karlsson och hans medarbetare i Slite, konstnären Pär Andersson som gjort det utomordentligt vackra sydfönstret i Södra Kapellet och byggnadsingenjören Eric Berggrund i Uppsala som svarat för hållfasthetsberäkningar bland annat av masverken.

Till alla som deltagit i arbetet med detta högst sammansatta konstverk går ära. Till arkitekten och ledaren Jerk Alton går Stenpriset 1986.

1987 års stenpris

Priset tilldelas arkitekten Bengt Lindroos för Örebro Läns Stadshypoteksföreningens nya byggnad i Kvarteret Tennstopet i Örebro. Juryns motivering:

1987 års stenpris tilldelas arkitekten Bengt Lindroos för hans sätt att utnyttja svensk natursten så att såväl exteriör som interiör harmoniserar väl med omgivningen och byggnadens funktion. Särskilt intressant är Bengt Lindroos sätt att utnyttja de använda stensorternas möjlighet att genom olika ytbehandlingar erhålla en varierad struktur och kolorit.

I fasaderna blir Solbergagraniten genom finslipning vackert rödfärgad i bottenvåningen med dess anslutning till gata och torg. Högre upp växlas mellan grovslipade och flammade ytor i band där graniten får en varmt grånad ton som fint ansluter sig till omgivande putsade hus.

Kontrasterna är ännu större mellan den hyvlade och slipade ytan hos den röda Kinnekullekalkstenen inomhus. Denna effekt används skickligt i de ”uppdragna” sättstegen i trappan mellan bankvåningarna, där den mörkt röda kanten på sättstegen framträder kraftigt markerad mot planstegets ljusbeige Norrvangekalksten. Genom att slipa ändarna på de hyvlade röda plattorna i väggbeklädnaden och dra fram varannan i hörnen framhävs en effekt av ”staplade” stenar. Naturstenen låter sig också anpassas på ett fint sätt till Bengt Lindroos av geometri precist formade arkitektur. Med denna byggnad visar Bengt Lindroos med föredöme hur natursten kan bidra till att ge ett hus en värdighet i stadsbilden samtidigt som dess inre är fullt av ljus, värme och omtanke om en god miljö.

1998 års stenpris

Priset tilldelas landskapsarkitekten Monika Gora för hennes upprustning av ”Grottan” i Malmö Kungspark. Juryns motivering:

Grottan anlades i slutet av förra seklet som ett romantiskt inslag i parken. Den uppskattade samlingsplatsen fick med åren förfalla, och först nu har Malmö kommun tagit itu med dess upprustning. Arkitekten Gora har varsamt tagit vara på den ursprungliga utformningen, men

också genom en skulptural addition, där natursten i olika bearbetningar spelar med i en spännande allegori, givit platsen en ny aktualitet.

Utifrån Eddans saga om hur Loke som straff för mordet på Balder, binds vid en klippa och utsätts för en orms drypande gift, formas rummet. I grottvalvets hjässa återfinns ormen ur vars mun vatten sakta droppar ned på ett stort diabasblock. En svag skålförm illustrerar hur natursten trots sin hårdhet urholkas av rinnande vatten. Det svarta blocket står på ett nytt underlag av mörkgrå Silpingegranit i remsor med råkoppsyta som skänker golvet en till miljön väl anpassad rustik karaktär. Som fragment ligger ett antal större jordstenar av varmröd granit att sitta på eller att uppleva som symboler för de jordskred Loke utlöste varje gång han träffades av giftdropparna. Trots att det funnits många objekt att välja på, har juryn stannat för denna lilla pärla där den associationsrika naturstenen med sin självklara förankring i det svenska landskapet vackert samspelar med vattnet och skänker platsen en ny poesi till park-flanörens glädje.

1989 års stenpris

Priset tilldelas arkitekten Gert Wingårdh för hans utformning av klubbhuset till Öijareds Executive Country Club i Lerum. Juryns motivering:

Byggnaden kan till sitt yttre beskrivas som nedsänkt i en gräsbevuxen kulle, till sitt inre som ett stort rum som från den mörka ingången i ett antal avsatser sakta höjer sig mot ljuset. I detta rum spelar natursten en central roll både som material och textur. Bildligt kan stenen ses som ett blottlagt berg. Taket blir med samma bildspråk en upplyft grästuva. Arkitekten har valt att hålla sig till en stensort, röd öländsk kalksten. I gengäld spelar han upp kalkstens hela register av ytbehandlingsmöjligheter i golv, murar och inredningsdetaljer. Av särskilt intresse är golvbehandlingen. De olika nivåerna i storrummet har var och en fått sin speciella ytbehandling, entréhallen och utanförliggande terrass med golvyta anpassad för dubbade golfskor, lounger med topphyvlad yta, restaurang med sandramsågad och diamantramsågad yta.

På den högst belägna nivån finns natursten i triangulära bordsskivor av lågerhuggen kalksten, golvmaterialet bryter nämligen till textilmatta och beskriver härigenom att vi befinner oss i en del som inte längre ligger på mark. Härifrån kan man som från en inglasad och utkragande balkong se ned över tvagningsavdelningens simbassäng.

Mot landskapet i söder och väster öppnar sig rummet generöst. Stora fönster avskuggas med genombrutna taksprång. Mot sekundära utrymmen på motsatta sidor avslutas rummet

genom en om stenbrott påminnande kalkstensmur av tjocka hällar med bräckta kanter. Där hällarna bildar murkrön, exempelvis vid serveringsdisken, är de finslipade. Mot stenens råhet ställs elegant formade smidesräcken i trappor, vackert mönstrade textilier i sittkuddar och ett fåtal utsmyckningsdetaljer. Byggnaden har för sin goda arkitektur redan fått pris. Juryn finner att det konstnärliga sätt på vilket svensk natursten utnyttjas väl motiverar att dess arkitekt även får 1989 års stenpris.

1990 års stenpris

Priset tilldelas arkitekterna Bertil Brodin, Dag Cavallius och Tony Rydh, Nyréns Arkitektkontor AB, för deras skickliga sätt att använda natursten i Klarahuset, kv. Hägern Större, Stockholm. Juryns motivering:

Förra årets stenpris uppmärksammade en byggnad där en genomgående stensort satte sin prägel på hela anläggningen. Denna gång vill juryn premiera en arkitektinsats där natursten i många former genom skicklig materialverkan bidrar till en variationsrik gestalt av en komplex byggnadsuppgift.

Klarahuset karaktäriseras av en relation mellan en väl sammanhållen interiör och en rik exteriör sammansatt av fyra fasader; två rekonstruerade, en återanvänd och en nyskapad. Natursten utnyttjas vackert i detta spel mellan inre och yttre rum. Invändigt bildar stora kvadratiska golvplattor av flammig röd öländsk kalksten en lugn bas i den höga centrala entréhallen och de två öppna ljusgårdarna. Utvändigt anpassas stenvalet till fasadernas olika karaktär. De stora butiksfönsterna i de två äldre husen omges av kryssharnad svart granit respektive lågerhuggen grå kalksten, ytbearbetningar som anknyter till en hantverksmässig byggnadstradition.

I den återanvända fasaden från ett hus på Regeringsgatan av arkitekten G.A. Nilsson har de åttioåriga bröstningarna av belgisk marmor, s k Rouge Royal, återanvänts. Skivorna har vänts och slipats samt förstärkts med glasfiber på baksidan. Spruckna skivor har limmats ihop och i några enstaka fält har ny sten införskaffats från Belgien. I den helt nya byggnaden består naturstenpartierna i fasaden av röd öländsk kalksten med sockel av kryssharnad granit. En fri stenpelare i hörnet av Drottninggatan – Brunkebergsgatan är vackert profilerad och övre bågformade bröstningsfältet har klätts med diamantramsågad kalksten där plattorna formats med en sida spetsig, så att ett tandformat mönster bildats. Med Klarahuset har arkitekterna berikat stadspartiet kring Sergels torg på ett intresseväckande sätt.

1991 års stenpris

Priset tilldelas Björn Lindgren och Göran Wallin, SAR-arkitekter vid Stadsbyggnadskontoret i Göteborg samt Jan Räntefors, LAR-arkitekt, White Arkitekter i Göteborg, för deras upprustning av Brunnsparken och Gustav Adolfs torg. Juryns motivering:

Det aktuella stadspartiet utgör stadens hjärta. Här finns den monumentala platsen för de offentliga mötena, den lummiga parken för vila och enskilda möten och det öppna vattenrummet som symbol för havets närhet. Längre har detta stadsrum varit kaotiskt genom sin bristfälliga detaljutformning och röriga planering. Med nu genomförd upprustning har stadspartiet återfått något av den enkla stadsmässighet som kan anas i bilderna från fotografiets barndom.

I dessa stadsrum spelar natursten av granit en central roll. På Gustav Adolfs torg dominerar gatsten. Storgatsten anger de ytor som får trafikeras av bilar, och i det stora mittfältet tecknar en meanderslinga i ny krysshämrad Fjäråsgnejs och äldre hällar i varierande stensorter ett övergripande mönster i vars kvadratiska fält rödgrå smågatsten, knott, lagts i olika riktningar för att få variation i textur och kulör. Som en hyllning till arkitekten Gunnar Asplund har hans idé från 20-talet, att lägga ut en stadskarta, nu genomförts. Mycket små gatstenar, lus, anger kanaler och vallgravar, de gamla 1600-tals-kvarteren redovisas i ljus, flammad Tolgagranit. Gator och torg är i flammad labradorsten och de tre höjderna inom dåvarande stad symboliseras av på platsen pikhuggen labradorsten. Avvattningen av torget har fått en elegant lösning genom en svag lutning från Gustav Adolfstatyn i mitten mot en runt torget löpande rännsten.

I Brunnsparken har natursten utnyttjats på ett kontrasterande sätt. Här har hela ytan mellan träden belagts med polygonal, gråröd, råkilad bohusgranit. Här och var har fällts in dekorativt behandlade element i betong med keramiska inlägg. Bågformade hällar med krysshämrad yta tecknar en mjuk linje genom hela parken. Deras kullriga överyta ger den synsvalge en möjlighet att för sitt inre uppleva parkmiljön. Mot vattenrummet har slutligen en stadens angöringsplats utformats i röd krysshämrad Røykengranit med en sittvänlig trappa ned mot vattnet flankerad av två postament på vars krön ett lejonpar vaktar över staden.

Projektet är en förebild för en välfungerande samverkan mellan de många intressenterna i den offentliga miljön. Med det gjorda materialvalet har stadspartiet fått en konsekvent genomförd och påkostad detaljutformning som har alla förutsättningar att i ett långt tidsperspektiv bibehålla den värdighet och kvalitet som ett dylikt stadsparti så väl behöver.

1992 års stenpris

Priset tilldelas arkitekterna Anders Wilhelmson och Ingrid Reppen för deras sätt att i natursten forma familjen Ciulas gravkapell i Canepina, Italien. Juryns motivering:

I detta utländska uppdrag har arkitekterna genom ett spännande spel mellan material och form skapat ett mycket vackert rum för enskild andakt. Samtidigt blir det byggda i sin av traditionella former tyngda omgivning en nyskapad symbol för de bortgångnas sista viloplats.

Ut- och insida visar på arkitekternas skicklighet att utnyttja stenens formbarhet men också stenens möjlighet att vara en metafor; på insidan ljusfångande, uppåtsträvande, på utsidan beskuggad, materiell, sluten likt en kista. Gravkapellet är utfört i en uråldrig stenbyggnadsteknik, där en kärna av pepperino, en enklare vulkanisk sten, bekläs med travertin, en sten som lätt låter sig formas efter den eleganta geometrin.

Att svenska arkitekter på ett så självständigt och nyskapande sätt formar något av sten i stenlandet framför andra är väl värt årets stenpris.

1993 års stenpris

Priset tilldelas arkitekten Lars-Gunnar Jönsson, White arkitekter AB, Göteborg, för upprustningen och ombyggnaden av Blå Hallen med Hotell 11 vid Norra Älvstranden i Göteborg. Juryns motivering:

Huset, ursprungligen en verkstadsbyggnad där fartygsmotorer byggdes och provades, är ett viktigt element i den stadsförnyelse som Norra Älvstranden i Göteborg genomgår. Det tidigare otillgängliga varvs- och hamnområdet är på väg att bli en levande stadsdel där arbete, boende, kultur och rekreation blandas.

Blå Hallen får en ny, mera publik funktion och innehåller i sitt nya koncept hotell, teater, bar, kontor, butiker, hantverkslokaler och garage. Med arkitektens egna ord har det "känts angeläget att bevara helhetens karaktär och samtidigt tillåta moderna ingrepp och en ny behandling av detaljerna: lika tuff i karaktären som ursprunget och inte för vackert och poletrat..."

Stenmaterialet, som använts som både golvbeklädnad i de offentliga delarna av huset och som markbeläggning ute på kajområdet, känns som ett fullständigt naturligt medel i denna ambition. Stengolvet är till största delen flammad röd och varmgrå granit. Genom flanningen framhävs stenens naturliga färg och karaktär. Med sin enkla, grovkorniga yta och sina sparsamt utvalda förfinade detaljer bildar golvet en självklar, chosofri bakgrund till den ny-

konstruktivistiska Rietveld-influerade arkitekturen. På ett harmoniskt och vackert sätt förstärker det valda materialet husets nya, publika funktion i den gamla robusta hamnmiljön.

1995 års stenpris

Priset tilldelas arkitekterna Bo Karlberg och Fritz Olausson, Lund & Valentin Arkitekter AB samt Thorbjörn Andersson FFNS Landskap. Utmärkelsen avser stenarbetena i Louis de Geer konsert & kongressbyggnad och Kvarnholmsplan i Norrköping. Platsen har fått en generös och omfattande tillämpning av stenmaterialet på torg, vid kanaler och i anslutning till konserthusets entréhall. Juryns motivering:

Att stenen är det naturliga valet på torg och mark visas här på ett övertygande sätt med sin rika tillämpning av traditionella lösningar; smågatsten i solfjädersmönster, band av storformiga granitplattor, pollare, trappan ner mot kanalen. Bänkarna och de obeliskformade pollarna uttrycker en i sammanhanget omotiverad manierism. Väl nere i kanalen höjer sig arbetena till en annan och högre nivå. Här ger stenen form och material åt vattnet som forsar ner för de välformade terrasserna. Höjdpunkten kommer lustigt nog under bron mot konserthuset där det höga fallet givit upphov till en lösning lika vacker sommartid med vatten som vintertid utan. Mindre block av grovt kilad granit, staplade på varandra i brant lutning, formar själva bilden av förstenad fors.

Ölandskalkstenen i konserthuset handlar mycket om färg, yta och material. Mindre om form och mönster. Stenen är inte ifrågasatt eller prövad, utan snarare en självklar fortsättning på den stenlagda marken utanför. Hela foajén och restaurangen består av normalslipade plattor i fallande längder. Den enda artikulering som gjorts är de smala remsorna av lågerhuggna band i ramplutningarna. Stengolvet är i sin enkelhet, sitt lugn och sin chosefrihet, en perfekt bakgrund till det spretiga, sprudlande, tunna stålet. Genom kontrastverkan förstärks båda materialens inneboende karaktär.

1997 års stenpris

Priset tilldelas arkitekten Niels Torp för utformningen av stenarbetena i Nils Ericson Terminalen i Göteborg. Juryns motivering:

Bussterminalen, tidigare en ofta eftersatt och illa behandlad byggnadstyp, har i Göteborg fått en både rationell och poetisk gestalt. En enkel, logisk och lättfattlig plan samt en självklar volym har genom materialval och detaljbehandling getts en taktill sinnlighet, som är

mycket ovanlig för denna hustyp. Rummets grundidé förstärks och den vardagliga funktionen – bussresandet – förädlas.

Den tunga stenen finns närmast marken – golvet, entréerna, fondväggen – medan stål- och glaskonstruktionerna svävar däröver. Golvet i röd och grå jämtländsk kalksten är vackert och enkelt. Spelet mellan olika kulörer och ytbearbetningar har även en praktisk funktion – att leda synsvaga resenärer rätt. Entréerna är tunga, massiva, grotliknande ”granithål” genom rummets tunna hölje. Det spröda glaset, som helt utan hjälp av spröjs eller list skär direkt in i de massiva blocken av röd Bohusgranit, Skarstad, understryker stenens massa, styrka och tyngd. Vackert, poetiskt, tidlöst.

1999 års stenpris

Priset tilldelas SAR-arkitekten Jan Gezelius för entrébyggnaden vid Eketorps Fornborg. Juryns motivering:

På det öländska Alvaret, på respektfullt avstånd från Fornborgen ligger den nya entrébyggnaden. Den utgör ett spännande komplement där kalkstensens rustika, råa karaktär ställs mot de sirliga trädetaljerna. På ett igenkännande sätt bidrar byggnaden till förståelsen av den historiska miljö vari den ingår. Genom samspelet mellan den antika murtekniken, ölandsflis staplad som kallmur, och de egensinnigt historiserande träarbetena sätts fantasin på ett för museet berikande sätt i rörelse kring hur borgen kan ha sett sig i en forntid.

2.3 Kommentarer

Av en första genomläsning framgår att utlåtandena skiljer sig åt med hänsyn till innehåll, struktur och omfattning. Juryn har uppenbarligen inte en tydlig och avläsbar ordning för hur vinnare av Stenpriset skall presenteras i skriftlig form. Variationsrikedomen kan tolkas som ett tecken på att utlåtandena är ”projektanpassade”. Prisivinnaren verkar ha blivit prövad utifrån sina egna meriter. Det är säkert bra. Frånvaron av systematik i utlåtandena kan dock vara uttryck för en brist i juryns arbete och redovisning av vinnare. I vart fall förefaller det ha varit viktigare för juryn att behålla sitt handlingsutrymme än att låta sig styras av en bestämd form för presentation av prisvinnare. Ledamöterna i juryn byts ut efterhand och nyvalda personer vill sannolikt kunna sätta sin prägel på verksamheten.

Ett juryutlåtande avviker i särskilt hög grad. Det är 1985 års Stenpris som gavs till Sivert Lindblom för hans konstnärliga utsmyckningar. I övriga fall är det husarkitekter och landskapsarkitekter som tilldelats Stenpriset. 1985 års utlåtande är längre än övriga och har en

utförligare motivering till valet av pristagare. Kanske är förklaringen att det var första gången som en konstnär erhöll Stenpriset. Det ligger i sakens natur att särskilt motivera beslut som avviker från praxis.

Stadgarna ger juryn ett stort handlingsutrymme och föreskriver bara att priset skall ges för konstnärliga kvalifikationer och teknisk skicklighet i användning och behandling av sten. Det har resulterat i att stenmaterialet fått en framträdande roll i juryutlåtandena. Ett förväntat resultat. Att juryn valt att lyfta fram olika typer av projekt – nybyggnad, ombyggnad, restaurering och upprustning – är inte heller en överraskning. Samtidigt kan noteras att det bland prisvinnarna finns ett antal gemensamma drag. Så t ex är det företrädesvis projekt med ett offentligt eller publikt innehåll som belönats. Det kan tolkas som att kravet på tillgänglighet varit en viktig faktor för juryns val av pristagare.

Utifrån en arkitektonisk synvinkel kan projekten delas in med hänsyn till ändamål. En grupp av vinnare är projekt med en andlig karaktär. Denna inriktning omfattas av Mariakyrkan (1983) i Växjö, restaureringen av Visby domkyrka (1986) och gravkapellet (1992) i Italien. Här är arkitekturen symbolmättad, projekten förbundna med religiösa föreställningar och ett kontemplativt förhållningssätt till platsen. Som byggnadstyp betraktad har kyrkor en tusenårig historia i Sverige.

En andra tydligt avgränsad grupp av prisvinnare är förknippad med ekonomisk styrka, rikedom och världslig makt. Detta gäller för PK-bankens Annex (1984) i Stockholm och Stadshypoteksföreningens hus (1987) i Örebro. Ett övergripande mål för gestaltningen bör i dessa fall ha varit att befrämja det ekonomiska livet i samhället. Banker är en byggnadstyp som växte fram runt 1900-talet då det privata kapitalet manifesterade sig i städerna och tog plats i centrala lägen med påkostade och rikt utsmyckade fastigheter. Påfallande ofta är bankbyggnader utförda i sten.³

En tredje grupp av prisvinnare som redovisas i juryutlåtandena har en arkitektur som skall stödja resande och ett offentligt stadsliv. Det är projekt som har ett allmännyttigt ändamål. Denna inriktning återfinns i gestaltningen av Grottan (1988) i Malmö Kungspark, upprustningen av Brunnsparken och Gustav Adolfs torg (1991) och i nybyggnaden av Nils Ericson Terminalen (1997). Brunnsparken och terminalbyggnaden ligger båda i Göteborg. Ett gemensamt mål för arkitekturen är här att ge rum för kollektiva nyttigheter i staden. Parker och torg

---

³ Se t ex Fredric Bedoires studie "En arkitekt och hans verksamhetsfält kring sekelskiftet" från 1974 som behandlar Gustav Wickmans arbeten 1884-1916.

är stadsrum med en lång historia till skillnad mot Nils Ericson Terminalen som är en byggnadstyp som utvecklats under modernismen.

En fjärde grupp av prisvinnare innehåller en blandning av verksamheter med publik karaktär. Så är fallet för Öijareds Executive Country Club (1989) i Lerum och Klarahuset (1990) i Stockholm som innehåller kontor och butiker. Andra projekt som har denna inriktning är ombyggnaden i Göteborg av Blå Hallen (1991) till hotell, Louis de Geer konsert- och kongressbyggnad (1995) i Norrköping och entrébyggnaden (1999) i anslutning till Eketorps Fornborg på Öland. Gemensamt för dessa projekt är att verksamheten har en publik karaktär och vänder sig till kunder, medborgare eller medlemmar, som i fallet med golfklubben.

En enda gång har priset delats ut för konstnärliga insatser (1985). Detta fall kan ses som en femte kategori av prisvinnare. Juryn har här valt att belöna en konstnär för hans utsmyckningar av banklokaler, kontorslokaler och en tunnelbanestation. Konsten behandlas i utlåtandet som ett självständigt element i ett arkitektoniskt sammanhang. Gränsen mot arkitektur som konstnärligt utvecklingsarbete är emellertid flytande bland prisvinnarna. Såväl upprustningen av grottan i Malmö Kungspark som förnyelsen av Brunnsparken innehåller tydliga moment av konstnärligt utvecklingsarbete. Grottan har kompletterats med ett ormhuvud från vilket det skall droppa vatten på ett stenblock som har en skålform på ovansidan. Gestaltningen syftar till att symbolisera den långsamma, men obönhörliga kraften i droppen. När jag besökte grottan hösten 2002 hade det droppande vattnet förvandlats till en rinnande kran. I Göteborg noterade jag att markbehandlingen i Brunnsparken med mönster av Bohusgranit och keramiska inläggningar låg dolda under grus och sand. Studiebesöken visade på ett bristande underhåll av prisvinnarna.

***

En jurymedlem har i efterhand påpekat att variationsrikedomen kan ses som ett uttryck för att ledamöterna haft som underliggande mål att belysa mångfalden i stenanvändningen. Därför belönas olika slag av projekt. Juryn har sökt efter nya sätt att utnyttja sten i arkitektur. Det betyder att kandidater nomineras och bedöms i ljuset av tidigare prisvinnare. Stenpriset tycks således innehålla ett tillbakablickande moment som påverkar valet av nya vinnare. Framtiden styrs av historien. Juryn tar i kvalitetsbedömningen avstamp i redan prisbelönda projekt. Enligt denna tanke finns det en närhistorisk funktion inbyggd i bedömningsprocessen, en drivkraft som får juryn att leta efter kandidater till Stenpriset som kan visa upp nya användnings-

områden för stenmaterialet. Och ju flera kandidater som belönas desto flera närhistoriska hänsyn kan komma att styra valet av framtida prisvinnare.

***

Det målade språkbruket i utlåtandena och bristen på övergripande struktur i juryns sätt att beskriva prisvinnarna skapar lätt en kritisk läsare. Men var för sig ger utlåtandena intryck av att vara välformulerade och skrivna med inlevelse. Uppenbarligen har juryn ansträngt sig för att i text motivera, beskriva och legitimera sina val av pristagare. Det tyder på att man vill förklara besluten för omgivningen.

Priset delas ut i samband med Stenindustriförbundets årsmöte och juryn sprider utlåtandena till pressen i samband med prisutdelningen. Jag ser detta som ett tecken på att utlåtandena ingår i en strategi för att marknadsföra sten som material i arkitektur och stadsbyggnad. Då blir det viktigt att texten är begriplig för en bred krets av läsare och ger en god bild av prisvinnarnas arkitektoniska kvaliteter.

Språkbruket i juryutlåtandena är intressant om man vill förstå hur erfarna jurymedlemmar talar, tänker och skriver om kvalitet. Det finns ett subjektivt och tolkande tonläge i texten med många värderande omdömen. Vid en första anblick kan språkbruket förmedla bilden av att juryn delar ut Stenpriset på oklara grunder. Men det verkar inte troligt då utlåtandena är skrivna med omsorg och eftertänksamhet.

Det förhållandet att utlåtandena sprids till pressen och skrivs för att publiceras ställer krav på språkbruket. För mig gör detta att utlåtandena blir än mer intressanta som dokument för tolkning. Jag tycker mig se ett återkommande mönster av värdeomdömen i juryutlåtandena. Om detta är riktigt kan texten antas spegla kvalitetsuppfattningar som delas av många personer. Inskolning i yrkestraditioner gör att det ofta råder betydande enighet om vad som är tecken på kvalitet inom en profession. Arkitekter är därvidlag inget undantag. Ej heller ingenjörer. I nästa avsnitt skall jag försöka att i texten se vad som ligger bakom valet av pristagare.

DESIGNKRITERIER

3.1 Utgångspunkter

En jury som har i uppgift att kvalitetsbedöma arkitektur behöver någon form av utgångspunkt för att kunna fälla trovärdiga omdömen. I annat fall riskerar juryns val av vinnare att bli ett offer för tillfälligheternas oberäkneliga spel. Så är dock inte fallet i fråga om Stenpriset. Här finns det kriterier som ligger till grund för juryns kvalitetsbedömning av kandidater. Jag kallar dem för designkriterier eftersom det är projekt som redovisas och bedöms i utlåtandena. Designkriterierna är en form av kvalitetskriterier som fungerar som måttstock för juryns strävan efter jämförbarhet. Hypotesen är att kriterierna ligger bakom både nomineringen av kandidater, rangordningen och juryns val av vinnare till Stenpriset.

Med designkriterier menas här avgränsade kännetecken som används vid bedömning av arkitektonisk kvalitet. De är kännetecken som underlättar för Stenprisets jury att fastställa i vilken grad och på vilka sätt som genomförda arkitekturprojekt ger uttryck för kvalitet. Designkriterier uppstår därför att bedömaren behöver ett underlag för att kunna värdera förslag och miljöer på ett professionellt sätt. Kriterierna är tillsammans med projektbeskrivningar och studiebesök ett underlag för bedömning. Det spelar ingen roll om uppgiften är att pröva avgränsade designlösningar eller om kriterierna syftar till helhetsbedömningar utifrån en sammanvägning av flera kvalitetsaspekter. Båda uppgifterna kräver att bedömaren har tillgång till kriterier. De kan antingen vara öppet redovisade i text eller ligga inbäddade i bedömningsprocessen som kvalitetsföreställningar, traditioner, normer och kunskap om sten och arkitektur. Det är således inte alltid på förhand givet hur beslutsunderlaget ser ut vid kvalitetsbedömningar, vilka kriterier som används och vad som styr resultatet av bedömningsprocesser.

Min tanke är att det i Stenpriset finns en dold agenda som visar sig i valet av vinnare. Denna hypotes får näring av att det förekommer kvalitetsbedömningar av nominerade kandidater som går utöver stadgarnas allmänna utgångspunkter. Då måste det finnas kompletterande grunder för bedömningen av projektens arkitektoniska kvalitet. Jag tror att det är dessa dolda designkriterier som bildar måttstock vid jämförelse av kandidater och som bestämmer det slutliga valet av vinnare till Stenpriset. Min metod för att synliggöra de dolda designkriterierna bygger på en noggrann läsning av juryutlåtandena. Detta eftersom språkbruket bör

spegla jurymedlemmarnas uppfattningar av kvalitet. Texten i utlåtandena innehåller värdeomdömen. Jag ser omdömena som resultat av kvalitetsföreställningar. Värdeomdömen som liknar varandra har sammanförts till grupper av kriterier utifrån deras strukturlikhet. Omdömen som hör ihop antas peka ut samma slag av kriterium. Min analys av texten har resulterat i att åtta grupper av designkriterier kunnat urskiljas som grund för juryns kvalitetsbedömning.

Stadgarna styr juryns kvalitetsbedömning på ett övergripande plan. Juryn använder sig av stadgarnas generella tecken på kvalitet för att ta fram ett lämpligt urval av kandidater inför valet av pristagare. Stadgarnas kvalitetskrav bör uppfyllas i så hög grad som möjligt och ringar in ett sökområde för juryns jakt på en värdig vinnare. Hänvisningar till konstnärliga kvalifikationer, teknisk skicklighet och ett agerande i prisets anda ger ett antal allmänna utgångspunkter för juryns arbete. Inte mycket mer. Stadgarnas vida tolkningsutrymme behöver konkretiseras när projekt med specifika designlösningar skall nomineras, rangordnas och värderas. Det fordras något mer än stadgarnas övergripande krav för att jurymedlemmar skall kunna jämföra kandidater på ett systematiskt sätt. Och det är känslan av ”något mer” som fått mig att i juryutlåtandena leta efter en dold uppsättning kriterier som kan förklara juryns val av vinnare till Stenpriset.

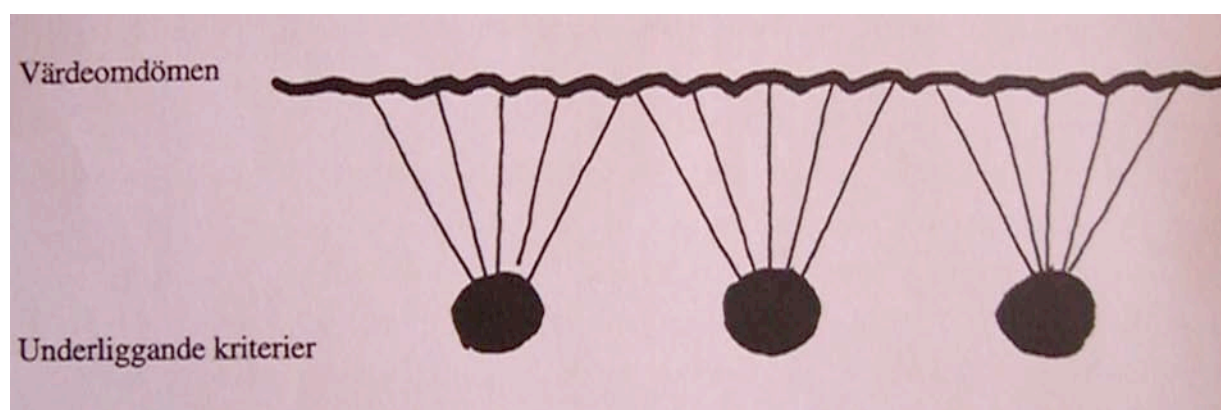

Fig 1. Skiss på idén om dolda kriterier i utlåtanden.

Figuren vill ge en förklarande bild av relationen mellan värdeomdömena i granskade utlåtanden och de designkriterier som finns gömda i språkbruket. Omdömena ses som vågor på en textyta som genererats av underliggande kvalitetsuppfattningar av en mer grundläggande karaktär. Att på detta sätt använda utlåtandena som en kunskapskälla förutsätter att texten är framtagen på ett noggrant sätt av en kompetent jury. Detta villkor får anses uppfyllt.

Stenprisets jury består av erfarna arkitekter och tekniker som är vana att bedöma arkitektur och stenanvändning i ett gestaltande sammanhang. Jurymedlemmarna har skaffat sig en repertoar av goda exempel och förebildliga lösningar. Det är en praktisk kompetens som vidareutvecklas genom deras återkommande prövningar av kandidater. Också utifrån denna infallsvinkel är det rimligt att uppfatta juryns skriftliga omdömen som en källa till kunskap om grunderna för deras val av vinnare till Stenpriset.

3.2 Kriterier i utlåtanden

Här följer en redovisning av de designkriterier som jag tagit fram ur juryutlåtandena. Grupper av omdömen har förts samman i åtta avgränsade kriterier. Arkitektonisk kvalitet har genomförda projekt som kännetecknas av ett medvetet förhållningssätt till:

Ljus och färg

Det innebär att projekt bedöms utifrån färgintryck och behandlingen av ljusfrågor. 9 av 14 utlåtanden har omdömen som hänvisar till denna typ av sinnesintryck. Så beskrivs t ex stenmaterialet som rödaktigt, grårosa, ljusgrått, flammigt eller med en variationsrik kulör som framhäver dess naturliga färger och karaktär. Också hänvisningar till vackert belysta rum och utföranden som präglas av värme är omdömen som behandlar ljus och färg.

Materialbehandling

Det innebär att projekt bedöms med hänsyn till hur stenmaterialet används och behandlas i gestaltningen. 12 av 14 utlåtanden tar upp stenens karaktär och bearbetning i gestaltningen av projekt. Här ingår även hänvisningar till dekorativa mönster och band som skapar kontrast- och riktningssverkan. I några utlåtanden används ord som slitstyrka, råhet, hårdhet och massverkan för att beskriva materialbehandlingen hos prisvinnare.

Skönhet och behärskning

Det innebär att projekt bedöms i termer av skicklighet, skönhet, sparsamhet, enhetlighet och tidlöshet. 12 av 14 utlåtanden kallar utföranden för eleganta, enkla, vackra, harmoniska, konsekventa eller präglade av god samverkan mellan element. Alla dessa omdömen kan ses som uttryck för skönhet och behärskning i formspråk.

Ändamålsenlighet och funktion

Det innebär att projekt bedöms i termer av rumslig organisation, samband och förmåga att uppfylla funktionella krav. 4 av 14 utlåtanden innehåller sådana omdömen. Exempel är hänvisningar i texten till kloka materialval med sten på utsatta lägen för att uppnå slitstarka golv och väderbeständiga ytskikt. Stenmaterialet har även använts som sittvänliga trappor och utnyttjats för att markera vilka ytor som får trafikeras med bil. I ett fall hänvisar juryn till att planen är lättfattligt utförd och förstärker rummets funktion. Ändamålet tydliggörs genom utformningen.

Originalitet och nyhetsvärde

Det innebär att projekt bedöms med hänsyn till i vilken grad som gestaltningen kan anses vara ett uttryck för förnyelse. I utlåtandena förekommer omdömen som särpräglad, självständig, spännande, poetisk, sprudlande, nyskapande, kreativ, intresseväckande, konstnärlig och egensinnig. Avsikten är att sätta fantasin i rörelse hos betraktaren. 11 av 14 utlåtanden tar upp sådana aspekter på gestaltningen. Här framträder kvalitet som ett överskridande av etablerade synsätt, traditioner och konventioner. Det individuella formspråket ses som ett önskvärt uttryck för kvalitet i projekt.

Tradition och historia

Det innebär att projekt - delvis i opposition mot originalitet och nyhetsvärde - bedöms med hänsyn till föreställningar om kulturella värden, historiska förebilder och traditionella lösningar. 5 av 14 utlåtanden innehåller denna typ av omdömen. Tiden uppträder i några av utlåtandena som uttryck för forntid, historia, framtid och evighet. Även fall av rekonstruktioner och nya tillämpningar av traditionella lösningar tolkas i termer av tradition och historia.

Symbolverkan

Det innebär att projekt bedöms utifrån symbolspråket i gestaltningen och materialbehandlingen. 8 av 14 utlåtanden innehåller hänvisningar till ett symboliskt formspråk. Stenanvändningen i projekt liknas vid slumrande krafter, blottade berg och klippor. Vatten uppfattas som livgivande och som uttryck för havets närhet. Gestaltningen anses i ett projekt symbolisera ett grottländande hål i rummet vars tunna hölje av glas skär in i de tunga stenblocken och understryker därigenom dess massa, styrka och tyngd.

Anpassning till omgivning

Det innebär att projekt bedöms utifrån deras relation till en omgivande miljö. 6 av 14 utlåtanden hänvisar till en gestaltning som sträcker sig från interiören över till platsen, omgivande bebyggelse och landskapet. Här ingår vidare utföranden som anses ha givit platser ny aktualitet, förankrats i landskapet och som öppnar sig mot omgivande rum. Andra exempel är utföranden som uppges berika stadspartier, vara viktiga element i stadsförnyelsen eller stödja framväxten av en levande stadsdel som blandar arbete, boende, kultur och rekreation.

3.3 Kommentarer

Denna redovisning av designkriterier är resultatet av en textanalys. Redovisningen tyder på att arkitektonisk kvalitet är ett begrepp som preciseras med stöd av kriterier som särskilt uppmärksammar estetiska dimensioner hos prisvinnare. Tekniska krav och funktionella aspekter har inte fått en lika framträdande roll i juryutlåtandena. Att estetiska dimensioner ges ett stort utrymme i kvalitetsbedömningen kan förklaras av att stadgarna pekar ut konstnärliga kvalifikationer och teknisk skicklighet som grund för Stenpriset. Stadgarna har ett värderande förhållningssätt till kvalitetsbegreppet, varför tekniska krav och funktionella aspekter på stenanvändningen blir en fråga om att bedöma skicklighet.

Är designkriterierna generellt användbara för kvalitetsbedömning av projekt eller är de enbart meningsfulla som motiv till juryns val av vinnare till Stenpriset? Svaret har betydelse för forskningsresultatens räckvidd. Frågan är i vilken grad som det går att överföra erfarenheterna från Stenpriset till en vidare diskussion om bedömning av arkitektonisk kvalitet. Trots att det bara är ett pris som studerats vill jag hävda att designkriterierna speglar en bred kvalitetsuppfattning inom arkitektkåren. Enligt denna hypotes pekar designkriterierna ut kvaliteter som återfinns i andra liknande fall av bedömning. Detta talar i sin tur för att kriterierna har en generell karaktär och är användbara inom formgivning, arkitektur och stadsbyggnad. Jämförelser av olika projekt kräver en gemensam måttstock med generella kriterier, som bas för kvalitetsbedömningen.

Att erfarna jurymedlemmar utser prisvinnare med stöd av kriterier som är förankrade i deras yrkestradition är knappast förvånande. Utbildningen har en normerande verkan. Så tränas t ex designers i att se världen på ett särskilt sätt genom att tolka tecken på kvalitet som uttryck för goda lösningar på designproblem. Måttstocken samordnas. Övning ger både färdighet i bedömning av projekt och ett utvecklat förhållningssätt till kvalitetsbegreppet. I arkitektut-

bildningen används byggnader ritade av kända arkitekter som underlag för kunskapsuppbyggnaden.

Designkriterierna ingår i praktikernas sätt att närma sig kvalitetsfrågor. Kriterierna synliggör därför viktiga delar av en professionell kvalitetsuppfattning. Det är inskolningen i en yrkeskultur som gör att erfarna praktiker ofta uttalar sig om arkitektonisk kvalitet på ett liknande sätt. Man använder sig av samma bedömningsgrunder, även om kriterierna tillskrivs något olika betydelser beroende på vilket slag av projekt som kvalitetsprövas. Skillnaderna är variationer inom ett gemensamt kvalitetstema, varför de designkriterier som styr valet av vinnare till Stenpriset också är användbara för kvalitetsbedömning i andra liknande situationer. Jämfört med utlåtanden från andra fall av bedömning är det likheterna i värdeomdömen som dominerar. Det sätt på vilket Stenprisets juryledamöter skriver om arkitektonisk kvalitet kan därför antas spegla uppfattningar som delas av många inom arkitektkåren.

Birgit Cold (1991) har genomfört en studie av Träpriset i Norge. Priset instiftades 1961 och delas ut av Träupplysningsrådet. Norska Arkitekters Landsförbund, NAL, ingår i juryn. När studien genomfördes hade träpriset funnits i 25 år och delats ut tolv gånger av juryn till sammanlagt tretton prisvinnare. Juryns kvalitativa omdömen har av Cold sammanförts till följande fem kvalitetsfaktorer: (1) Harmoni med balans och helhet, (2) Originalitet och nyhetsvärde, (3) Plats- och landskapsanpassning, (4) Enkelhet samt (5) Systematisering och kultivering.

Såvitt jag kan finna ger Colds studie stöd för tanken att arkitektkåren bär på en till stora delar gemensam uppfattning om vad som bör ligga till grund för bedömning av arkitektonisk kvalitet. Det finns tydliga likheter i juryns språkbruk. Skillnaderna mellan Stenprisets och Träprisets juryomdömen framträder bara som variationer i tyngdpunkt. De värdeomdömen som jag kallar för materialbehandling, skönhet/behärskning och ändamålsenlighet/funktion ser Birgit Cold som uttryck för harmoni, enkelhet, systematisering och kultivering. Vi har båda funnit det lämpligt att tolka en grupp av juryomdömen som originalitet/nyhetsvärde respektive anpassning till platsen och ett omgivande landskap.

De principiellt intressanta skillnaderna är att jag uppfattar ljus/färg, tradition/historia och symbolverkan i Stenprisets jurylåtanden som självständiga designkriterier. Cold däremot har inordnat motsvarande värdeomdömen i sina fem kvalitetsfaktorer. Sättet att gruppera och sammanföra juryomdömen är en lämplighetsfråga. Cold noterar att vinnare av det norska Träpriset i sina projektbeskrivningar hänvisar till trämaterialiet som inspirationskälla och symbol för växt, tradition och lycka. Stenmaterialiet förmedlar upplevelser av tyngd, styrka

och hårdhet. Det är uppenbarligen i materialet som bedömaren främst läser in symboler. Material som trä, sten, stål, glas och betong tycks bära på symboler som arkitekturen kan ge form åt och förmedla till användarna.

ENKÄTUNDERSÖKNING

Vad betyder kvalitet för Stenprisets jurymedlemmar? Hur gör juryn för att komma fram till en värdig prisvinnare? Hur sker nominering, rangordning och kvalitetsbedömning av projekt? För att få svar på denna typ av frågor har en enkät skickats ut till samtliga personer som medverkat i juryarbetet 1983-1999. Synpunkter på enkätfrågorna har erhållits från åtta av nio jurymedlemmar. Svaren redovisas här anonymt under respektive fråga. Formuläret ingår som bilaga till rapporten.

4.1 Kvalitetsuppfattningar

Den första frågan i enkäten handlar om arkitektonisk kvalitet. Jurymedlemmarna ombads att definiera begreppet arkitektonisk kvalitet och beskriva sin kvalitetsuppfattning. Det är två frågor som tar fasta på arkitekternas yrkesutövning och svaren från dem är därför mer uttömmande än teknikernas. Allt annat hade varit förvånande.

I arkitekternas enkätsvar används ord som sammanhang, helhet, uttryck, idéer, mål, upplevelse och avsikter som tecken på arkitektonisk kvalitet. Det finns en organisk kunskapsuppfattning hos juryn. Kvalitet uppfattas som integrerat i formen. Kvalitetsbegreppet länkas både till materialbehandlingen i projekt och som uttryck för god arkitektur. Det är ett språkbruk som framhåller kvalitetsbegreppets estetiska dimensioner. Belysande enkätsvar från arkitekternas sida är:

”Kvalitet innebär i detta fall ett krav på att stenmaterialet skall vara använt på ett intressant sätt i ett arkitektoniskt sammanhang. Materialet förmedlar pondus, varaktighet och prestige. Det är exempel på inneboende egenskaper hos sten och kvalitet är en fråga om hur väl sådana materialegenskaper kommer till uttryck i projekt”.

”Jag uppfattar arkitektur som ett stödjande system som har till uppgift att främja mänskliga verksamheter. Arkitektarbetet går ut på att skapa en interaktion mellan natur, artefakt och människa. Kvalitet uppstår när arkitekturen bidrar till att förverkliga mål och åstadkommer önskade upplevelser”.

”Jag menar med kvalitet att den sten som skall vinna måste ingå i en bra helhet... Kvalitet som design betyder att utformningen tål att tittas på”.

”Enligt min mening är det viktigt att belöna kreativitet och självständighet. Priset skall ges till projekt som visar upp ett intressant exempel på materialbehandling. Det ligger i materialets natur att göra motstånd, varför det sätt som stenmaterialets egenskaper använts i projekt blir avgörande för kvalitetsbedömningen”.

”Min kvalitetsuppfattning sammanfaller med god arkitektur... Arkitektonisk kvalitet handlar om hur väl gestaltningen svarar mot projektets bärande idé och åstadkommer önskad användning och upplevelse”.

”Kvalitet är en egenskap som måste ställas i relation till något... Stenen i sig har ingen annan kvalitet än hållbarhet. Det är hur materialet behandlats och verkar i en arkitektonisk helhet som är det intressanta i sammanhanget”.

Teknikerna svarar undvikande på frågan och hänvisar till arkitekterna:

”På min tid i juryn fanns det ingen annan väg att gå för att definiera kvalitet än att åka ut och titta på objekten. Vi tyckte, tänkte, tittade och diskuterade oss fram till en pristagare. Jag granskade objekten ur teknisk synvinkel. Arkitekterna bedömde det konstnärliga värdet. Det var en naturlig arbetsfördelning”.

”Som stenindustrirepresentant ser jag mig som amatör vad gäller bedömningen av arkitektonisk kvalitet och överlåter till stor del denna bedömning till arkitektrepresenterarna. Jag har därför ingen egentlig definition av begreppet arkitektonisk kvalitet”.

”Min roll har varit att se till tekniska frågor och bedöma praktiska aspekter som montering och materialbehandling. Vad som i de olika förslagen var kvalitet kom vi fram till genom ett resonemang i juryn. Bedömningar av kvalitet måste bygga på att man respekterar varandras kompetens”.

”Arkitektonisk kvalitet är form, volym och linjer i rummet... Jag uppfattar mig som renlärig och har en minimalistisk kvalitetsuppfattning. Jag har alltid varit intresserad av Bauhausskolan och deras arkitektursyn”.

4.2 Kännetecknen på kvalitet

Vad ligger till grund för bedömningen? Som andra fråga fick jurymedlemmarna i uppgift att beskriva de kännetecknen på kvalitet som ligger till grund för deras bedömning av kandidater till Stenpriset. Avsikten var att få en djupare kunskap om bedömningsgrunderna.

Svaren tar upp tekniska egenskaper, konstnärliga aspekter och personliga erfarenheter av sten och arkitektur. Avvägningen mellan teknik och estetik speglar juryns sammansättning och erfarenheter. Arkitekterna framhåller de konstnärliga kvalifikationerna och svarar så här på frågan om vilka kriterier som ligger till grund för valet av pristagare:

”Jag går tillbaka till stadgarna som säger att priset skall delas ut för konstnärligt framstående kvalifikationer och teknisk skicklighet i behandlingen av sten... De konstnärliga kriterierna går ut på att bedöma gestaltningsidéer och hur väl projekt uppfyller sina arkitektoniska syften. De tekniska kriterierna tar fasta på utförande och hållbarhet, men det måste också finnas en intressant bearbetning av stenmaterialet för att projekt skall vinna stenpriset”.

”Materialbehandlingen är ett tecken på kvalitet i alla bedömda projekt. Samtidigt måste givetvis hänsyn tas till om det är en markplanering eller ett husprojekt som kandiderar till stenpriset. Om det är ett publikt rum som bedöms är det viktigt att pröva i vilken grad som materialbehandlingen stödjer det offentliga livet genom att underlätta för människor att sitta, prata eller promenera. Andra viktiga kvalitetskriterier kan vara om gestaltningen upplevs som poetisk och skänker glädje till människor”.

”Jag litar på den känsla en lång erfarenhet som arkitekt givit mig”.

”Jag tittar på hur man i projektet fått fram stenens egenskaper och utnyttjat materialets möjligheter. Viktigt är också att se till stens roll i helheten. Sammanhanget har stor betydelse för bedömningen”.

Från teknikernas sida är det utförande och materialbehandling som ligger till grund för bedömningen. Kravet är att det skall finnas ett arkitektoniskt sammanhang för materialet som upplevs tilltalande. Också från stenindustrins representanter är det en kombination av estetis-

ka och tekniska synpunkter som ligger till grund för valet av pristagare. Detta ger teknikerna uttryck för på följande sätt:

”Jag granskar det tekniska utförandet, val av material och materialbehandlingen. Det är viktigt att materialet används på ett bra sätt och att projektet är rätt genomfört. Viktigt är också att konceptet är tilltalande och ger uttryck för arkitektonisk kvalitet”.

”Jag har främst granskat förslagen från praktikens utgångspunkt t ex om materialet varit monterat på ett tekniskt riktigt sätt. Så t ex kan man lätt se om ett stengolv är väl utfört. Golvplattorna skall vara bundna till underlaget, fogar skall vara jämna och det får inte finns några uppstickande kanter”.

”Vi har i juryn inte definierat kriterier för kvalitetsbedömningen. Vissa allmänna riktlinjer har vi dock kommit överens om, t ex att det inte bara är stenarbetenas kvalitet som ska bedömas utan även helheten och sammanhangen. Därför krävs både en arkitektonisk helhet och fackmannamässigt utförda stenarbeten för att ett objekt ska komma ifråga”.

4.3 Bedömningsunderlaget

Hur ser bedömningsunderlaget ut? I den tredje enkätfrågan ombads jurymedlemmarna att beskriva det underlag som ligger till grund för valet av vinnare. En av stenindustrins representanter i juryn sammanställer bedömningsunderlaget som sedan övriga ledamöter går igenom för att i ett första läge få fram lämpliga kandidater.

Av svaren framgår att underlaget består av foton, ritningar och artiklar, främst från tidskriften STEN. Också studiebesök på platsen ses som en viktig informationskälla av juryn när kandidaterna skall värderas. Bedömningsunderlaget består således av en kombination av foton, skriftliga dokument och egna iakttagelser av projekt på platsen i sin naturliga miljö. Exempel på svar som belyser underlagets sammansatta karaktär är:

”Bedömningsunderlaget består av ritningar, foton och artiklar... Utifrån detta underlag tar juryn fram ett urval av kandidater som man sedan åker ut och tittar närmare på. Studiebesök är viktiga eftersom det är svårt att kvalitetsbedöma projekt enbart utifrån ritningar och foto”.

”Efter en grovgallring besöker juryn samtliga objekt som kan tänkas vara aktuella... Vi reser alltid och tittar på förslagen. Om det inte är omöjligt ber vi att få en presentation med bilder, modeller osv”.

”Bedömningsunderlaget varierar. Ibland skickar arkitekterna själva in förslag som då ofta har en genomarbetad presentation med text, skisser och bilder. Projekt som presenteras i tidningen STEN kommer också upp på bordet ... Det är inte heller ovanligt att någon av de andra i juryn observerar projekt som man då vanligen tagit egna bilder av. Som komplettering till detta material ber vi ofta upphovsmannen om ytterligare information”.

4.4 Nominering

Hur nomineras kandidater? I den fjärde enkätfrågan efterfrågades en beskrivning av Stenprisets nomineringsprocess. Enligt svaren är nomineringen en informell process präglad av stenindustrins branschkännedom. Stenindustrin är en liten överblickbar bransch som producerar ett begränsat antal kandidater. Svaren tyder på att juryn skulle önska ett bredare urval.

1995 ändrades nomineringen av kandidater till Stenpriset. Fram till dess hade förslag tagits fram i en process utan offentlig insyn. Från och med 1995 har nominerade kandidater till Stenpriset presenterats i tidningen STEN.⁴ Syftet med förändringen var både att visa upp mångfald i stenanvändningen och att öka intresset för priset. Nomineringsprocessen har blivit öppnare och därigenom åtkomlig för kritik. Prisvinnaren kan bedömas med hänsyn till urvalet av kandidater. En konsekvens av förändringen 1995 är att jurymedlemmarnas svar på frågor om nomineringsprocessen måste tolkas med en viss grad av försiktighet. Det kan inte undvikas. I enkätsvaren beskrivs nomineringen av kandidater till Stenpriset på följande sätt:

”Vi har själva en god kännedom om stenbranschen. Den är en ganska liten bransch och vi vet vilka objekt i sten som blivit uppförda under året”.

”Vi brukar normalt ha 10-20 olika förslag att utgå ifrån. Projekten som granskas kan vara byggnader, utemiljöanläggningar, skulptural utsmyckning, mm. Juryn gör en

---

⁴ Se STEN nr 2-1995. Nyordningen redovisas i anslutning till att 1995 års kandidater presenteras i tidningen. Enligt uppgift avstod juryn 1994 att dela ut priset i avvaktan på nyordningen.

gallring utifrån utgångskandidaterna och gör sedan en egen nominering av 'officiella' kandidater".

"Först görs en översiktlig genomgång av produktionen... Ibland får vi också in tips om kandidater från branschen och kollegor. Sedan går juryn igenom underlaget och väljer ut ett antal kandidater som vi åker ut och studerar på platsen. Innan vi åker ut har vi pratat ihop oss om vilka kandidater som skall vara med i slutbedömningen. Alla kandidater som är intressanta för stenpriset blir normalt föremål för studiebesök".

"Det är inte så lätt att hitta kandidater till stenpriset. Ibland skickas förslag till juryn. Men oftast får vi kandidater från stenindustrins representant som har full kontroll på allt som byggs i sten. Vi granskar förslagen och ser om de rymmer allmängiltiga och intressanta lösningar på gestaltungsproblem".

"Det är ganska få förslag som lämnas till juryn. I stenbranschen vet man vad som är på gång. Jag skulle önska flera förslag som behandlar gestaltningen av landskap, inredning och infrastruktur".

4.5 Värdering

Nästa fråga i enkäten handlar om hur kandidater värderas av juryn. Värderingen beskrivs som ett samtal av juryn. Ledamöterna lägger fram och prövar sina argument på möten. Man pratar sig fram till en vinnare. Om det finns en självklar favorit bland kandidaterna går det fort att utse en prisvinnare. I annat fall tar man god tid på sig i juryn för att komma fram till en gemensam ståndpunkt. Omröstning har bara använts vid ett tillfälle. Konsensus uppfattas som något bra i sig. Oenighet är en avvikelse som riskerar att negativt påverka juryns arbete. Denna samtals- och konsensusstyrda värderingsprocess beskrivs på följande sätt i enkätsvaren:

"Vi samlas i juryn och går igenom kandidaterna. Var och en i juryn får argumentera för sin uppfattning och förklara vilka kvaliteter - estetiska och tekniska - som man sett hos kandidaterna. Alla jurymedlemmar deltar i processen. Vi går laget runt och fortsätter diskussionen tills vi kommit fram till en vinnare. Som ordförande skall jag se till att alla argument kommer fram i processen samtidigt som jag själv måste kunna hävda en egen åsikt. Jag eftersträvar konsensus och ibland kan det ta tid att utse vinnare,

men det är viktigt att valet av pristagare blir genomdiskuterat i juryn. Regelrätta omröstningen förekommer sällan”.

”Värderingsprocessen baseras på en öppen diskussion i juryn. Diskussionen leder fram till kriterier och man får argumentera för sin ståndpunkt. Någon gång har det hänt att vi inte kunnat enas utan haft omröstning i juryn. Gemensamt är dock uppfattningen att priset skall ge uttryck för god arkitektur. För mig är det viktigt att juryn i sitt arbete hela tiden ser till vad som är bra i sammanhanget och ger priset till relevanta projekt”.

”Någon i juryn kan argumentera starkt för att belöna ett projekt som visar en speciell teknisk lösning, men det måste finnas en genomtänkt materialanvändning och en konstnärlig gestaltning för att projekten skall vara intressanta. Det räcker inte med ny teknik och mycket sten för att bli en vinnare”.

”Jag tycker själv att det varit lätt att komma fram till en ”favorit” som bör vinna stenpriset. Den som är tränad att titta på arkitektur har lätt att se vilket förslag som är ”bäst”. Sedan måste man ibland argumentera för sitt förslag. Det är inte alltid som vi blir överens direkt i juryn. Jag tror att det är lite lättare att värdera projekt som lämnas in till stenpriset eftersom det är ett material som står i centrum för intresset jämfört med t ex juryn för Kasper Sahlinpriset som måste ta hänsyn till flera aspekter i sin bedömning”.

”Juryn resonerar sig fram till vilken av kandidaterna som är mest lämplig för priset. Ibland kan det vara flera projekt som konkurrerar om priset. Men det har även förekommit att det funnits en självklar kandidat som vinnare av stenpriset... Besluten att utse vinnare växer fram på platsen i samband med studiebesöken. Ibland kanske man tittade lite extra efter vem som levererat och monterat stenen”.

”Vanligen förs en diskussion inom juryn där var och en argumenterar för vilka kandidater man vill stödja och på detta vis kommer vi i allmänhet fram till enighet. Om så inte är fallet använder vi oss av omröstning. Eftersom projekten är så väsensskilda och svåra att jämföra så kan det vara svårt att värdera och jämföra dem”.

4.6 Rangordning

Den sjätte frågan i enkäten gäller rangordningen av kandidater. Både nominering och slutligt val av vinnare till Stenpriset förutsätter någon form av rangordning av kandidater, även om principerna för jämförelser är informella och inte öppet redovisade i utlåtandena. Rangordning är nödvändig när det finns flera kandidater att välja mellan. Det är ju bara en kandidat som skall belönas. Av detta skäl ombads jurymedlemmarna att beskriva hur de agerade för att komma fram till en värdig prisvinnare.

Svaren visar att juryn inte upplevt några större svårigheter i arbetet med att rangordna kandidater till Stenpriset. En orsak kan vara att det är relativt få kandidater som nomineras och som juryn haft att bedöma. Det är bara en handfull kandidater som presenteras i tidningen STEN inför det slutliga valet av pristagare. Trots det begränsade urvalet har det varit anmärkningsvärt problemfritt för juryn att utse en vinnare bland kandidaterna. Inriktningen mot konsensus förefaller styrande för rangordningen. Så här svarar juryn på enkätfrågan:

”Vi diskuterar kandidaterna i juryn. Syftet är att hitta den kandidat som är bäst ur arkitektonisk och teknisk synvinkel. Efterhand blir det färre kandidater kvar att diskutera och till slut återstår bara en vinnare. De argument som förs fram i diskussionen blir sedan motiveringar i juryutlåtandet för valet av vinnare till stenpriset”.

”Eftersom vi utgår från sten användningen i arkitektur har vi haft ett begränsat urval av projekt att välja mellan redan från början. Det kan vara ett skäl till att jag inte upplevt några rangordningsproblem. Möjligen kan man säga att juryn försökt se till att prisbelöna olika slag av projekt för att visa på ett brett spektrum av sten användning”.

”Jag tycker inte det var varit svårt att utse vinnare, men vi är inte alltid överens. Vi brukar ta god tid på oss och låta processen mogna... Vi pratar om förslagen samtidigt som vi går runt och tittar på projekten”.

”Vi diskuterar igenom kandidaterna, fördelar och nackdelar med olika förslag. Stenindustrins representanter i juryn uttalar sig om tekniska aspekter och arkitekterna tar hand om det konstnärliga utförandet. Det är ingen som ifrågasätter varandras kompetens. Oftast går det lätt att komma fram till en vinnare. Ibland finns det flera förslag

som konkurrerar med varandra. Då kan även sådana aspekter som att sprida priset till flera olika typer av objekt inverka på valet av vinnare”.

”Ibland förekommer det att kandidaterna först rangordnas innan vi går vidare i juryn och utser vinnare... Det kan ofta vara svårt att rangordna. Viss gallring går relativt fort medan det vid andra tillfällen kan ta lång tid att diskutera sig fram till en värdig vinnare”.

4.7 Utlåtande

En fråga i enkäten handlar om juryns utlåtande. Jury medlemmarna ombads att redovisa vad som utmärker ett bra utlåtande och hur resultatet av juryarbetet bör redovisas. En avsikt med frågan var att belysa relationen mellan valet av pristagare och utlåtandets innehåll. Svaren kunde även förväntas innehålla information av betydelse för granskningen av juryns utlåtanden över prisvinnare.

Enligt jury medlemmarna finns det två olika sätt att se på frågan; resultat och process. I det ena fallet är det språkbruket som bestämmer om ett utlåtande är bra. Kravet är att utlåtandet på ett begripligt sätt skall förklara varför juryn valt att belöna en viss kandidat med Stenpriset. I det andra fallet ses utlåtanden som resultat av en bedömningsprocess. Informanterna beskriver här vad som utmärker ett bra utlåtande genom att tala om hur juryn gått tillväga för att få fram texten. Svaren hänvisar alltså både till utlåtandenas innehåll och till processen med att formulera dem. Hur juryn får fram en vinnare är lika viktigt som den skriftliga motiveringen till beslutet. Dessa två olika sätt att se på frågan om vad som är ett bra utlåtande kan illustreras med följande enkätsvar:

”Utlåtandet skall beskriva de kvaliteter som juryn sett och som man vill uppmärksamma genom valet av pristagare. Språket skall vara begripligt så att texten blir läsbar för en bred målgrupp”.

”Stor möda har lagts på deras formulering och de (utlåtandena) utgör därmed en ganska god sammanfattning av juryns arbete”.

”Utlåtanden skall förklara varför objekt blivit belönat med stenpriset. Skälen till priset skall framgå av utlåtandena. Ofta är det bara förtjänsterna med projektet som redovisas”.

”Utlåtandet bör på ett kortfattat sätt och med ett enkelt, men ändå beskrivande, språk beskriva hur juryn bedömt kandidaten. Det bör framhålla vilka utmärkande egenskaper hos objektet/kandidaten som varit avgörande för beslutet om priset”.

Exempel på svar som framhåller arbetsprocessen är:

”Det är ordföranden i juryn... som lägger fram ett förslag som speglar diskussionen i juryn kring förslagen. Utlåtandena brukar sedan antas med endast smärre justeringar av texten”.

”Utlåtandet växer fram. Jurymedlemmarna skriver ner sina intryck på lappar som sedan sammanställs till en helhet. Utlåtandet läses av kollegor. Av detta skäl är det viktigt att utlåtandet är väl formulerat och innehåller genomtänkta omdömen”.

”Det börjar med att alla skriver ner sina iakttagelser på ett papper utan anspråk på litterära kvaliteter. Sedan får en i juryn i uppdrag att sätta samman texten till ett utlåtande. Alla aspekter kanske inte kommer med, men utlåtandet skall spegla diskussionen i juryn. Sedan behandlas utlåtandet på ett möte och då kan det bli några smärre korrigeringar av texten. Det är ett bra sätt att ta fram utlåtande på”.

4.8 En god jurymedlem

Slutligen finns en fråga i enkäten om jurymedlemmarnas personliga kvalifikationer. Ledamöterna fick i uppgift att beskriva de egenskaper, kunskaper eller erfarenheter som det är önskvärt att jurymedlemmar som delar ut Stenpriset skall besitta. Frågan gäller vad som karaktäriserar en god jurymedlem.

Svaren visar att det finns principiellt olika egenskaper som är eftersträvansvärda. Ledamöterna skall vara kunniga i sak, äga förmåga att uttrycka kvaliteter i ord och vara lyhörda för argument. Sakkunskap betyder att jurymedlemmarna både skall vara kunniga i arkitektur och i stenmaterialets utförande och användning. Åtminstone skall juryn som kollektiv förfoga över aktuell kunskap på området.

Några svar framhåller att en god jurymedlem skall ha språklig kompetens. Ledamöter skall kunna ge uttryck för egna uppfattningar om kandidaterna, formulera argument och vara lyhörda för andra åsikter. Hänvisningen till lyhörddhet kan tolkas som att en god jurymedlem

bör äga en viss grad av personlig mognad, visa gott omdöme och vara kompromissvillig. Ledamöterna får inte vara alltför envisa i sin argumentering och låsa sig för en kandidat när det finns andra åsikter. Anpassning, självständighet och kunskap skall samordnas i en person. Följande enkätsvar belyser de tre infallsvinklarna i svaren på vad som karaktäriserar en god jurymedlem:

”Priset präglas av jurymedlemmarnas kunskapsprofil... Generellt gäller att en god jurymedlem måste vara förtrogen med arkitektur, vara beläst och ha insikt i ämnet. Man skall förstå arkitektur, kunna förklara och beskriva kvaliteter i miljön. Viktigt är också att jurymedlemmarna har kunskap om sten som material. Detta för att juryn skall kunna bedöma när stenmaterialet är väl använt i projekt. Och denna bedömning skall jurymedlemmarna kunna uttrycka i ord. Jag vill även framhålla vikten av att jurymedlemmarna har insikt i stenindustrin och förstår dess villkor. Det är en liten bransch som har behov av uppmärksamhet”.

”Det är inte nödvändigt att varje person själv har ”alla” goda egenskaper utan att juryn har en bra blandning och fungerar tillsammans. Då är det viktigt att juryn kan diskutera kandidater på ett öppet sätt. En god jurymedlem skall således kunna prata om arkitektur – men behöver inte nödvändigtvis vara en bra arkitekt. Som jurymedlem måste man acceptera att det finns andra åsikter än sin egen och kunna lämna argument för sin ståndpunkt”.

”Gott omdöme. Inga förutfattade meningar. Öppen och välorienterad inom området. Bra på att formulera omdömen i tal och text”.

”Att kunna formulera en egen självständig uppfattning utan att höra andra. Viktigt är också att kunna motivera sin ståndpunkt och vara bildad i ämnet”.

”Viktigast är att vara en duktig fackman... Andra betydelsefulla aspekter är att man har respekt och blir lyssnad på när man framför åsikter i juryn”.

”En god jurymedlem skall vara intresserad av arkitektur och ha ett mycket brett kunnande eftersom priset delas ut till olika slag av kandidater... Juryn bör ha både arki-

tektionisk och stenfackmannamässig kompetens. Jurymedlemmen bör ha en bred erfarenhet och en analytisk förmåga att bedöma andras verk”.

4.9 Kommentarer

Hur ser sambanden ut mellan enkätsvaren och juryutlåtandena? Kompletterar datakällorna varandra eller finns det uppenbara skillnader i synsätt? Såvitt jag kan se finns det stöd i enkätsvaren för tesen att begreppet arkitektonisk kvalitet präglas av estetiska dimensioner. Juryledamöterna anser att det skall finnas ett gestaltat sammanhang, en avsikt och ett formspråk som främjar användningen för att projekten skall kunna tillskrivas arkitektonisk kvalitet. Juryn uppger att man bedömer projekten utifrån tekniska egenskaper, personliga erfarenheter och konstnärliga värden. Det är tre övergripande tecken på kvalitet som ansluter till stadgarnas urvalskriterier.

Enligt enkätsvaren resonerar sig juryn fram till en vinnare. Svaren tyder på att kriterierna finns inbäddade i den muntliga bedömningsprocessen som underliggande tecken på arkitektonisk kvalitet. Kriterierna förefaller ingå i samtalet som argument. Det kan vara en förklaring till varför jurymedlemmarna svarar så översiktligt på enkätfrågor som söker klarhet i vad som ligger till grund för deras bedömning av kandidater.

De designkriterier som kunde urskiljas i juryutlåtandena återkommer inte i enkätsvaren, men det finns heller inget i svaren som strider mot tanken på en dold agenda vid kvalitetsbedömning av projekt. Jag tror fortfarande att det finns informella kriterier som kompletterar stadgarnas allmänna krav på pristagare. På denna punkt är juryutlåtandenas beskrivningar av prisvinnare tydligare än enkätsvaren.

Enkätsvaren ger i övrigt en fördjupad bild av jurymedlemmarnas olika kvalitetsuppfattningar. Jämfört med utlåtandena ger enkäten en rikare bild av juryns arbete med nominering av kandidater och bedömning av projekt. Möjligen hade jag förväntat mig en något större variation i synen på kvalitet bland svaren. I några frågor finns det nyansskillnader i svaren från arkitekter och tekniker. När så är fallet redovisas detta i svaren.⁵ Likheten tyder på att jurymedlemmarna bär på en gemensam uppfattning. Av enkätsvaren framgår dessutom att konsensus är ett av målen för juryarbetet som påverkar valet av vinnare till Stenpriset. Det är en metod för beslutsfattande som bygger på att parterna ingått ett frivilligt förbund med varandra.

---

⁵ Jämför t ex svaren på frågorna om begreppet arkitektonisk kvalitet (4.1) och kännetecknen på kvalitet (4.2).

DISKUSSION

I detta avslutande kapitel diskuterar jag designkriterierna och deras funktion vid kvalitetsbedömningar. Jag tar fasta på kriteriernas gemensamma karaktär. Avsikten är att sammanfatta erfarenheter och försöka formulera hypoteser av allmänt intresse för kvalitetsbedömningen av projekt inom formgivning, arkitektur och stadsbyggnad. Typiskt för detta designområde är att kvalitetsfrågor, som avgörs med stöd av kriterier, innehåller föreställningar om en önskvärd framtid. Bedömningar inom designområdet går ut på att avgöra vad som bör vara bra, bättre eller bäst för någon i en viss situation. Denna värdemässiga utgångspunkt finns inbyggd i juryns arbete. Utan värderingar och normativa utgångspunkter går det inte att komma fram till en lämplig vinnare av arkitekturpriser.

5.1 Kriteriernas specifika drag

Ingår Stenprisets kvalitetsfrågor i en problematik som är giltig vid kvalitetsbedömning av projekt inom designområdet? Om detta är en rimlig tanke, blir följdfrågan vad det i så fall är hos Stenprisets designkriterier som är av allmänt intresse för formgivning, arkitektur och stadsbyggnad. Enligt min mening finns fem specifika drag hos designkriterierna som ger dem en speciell funktion som måttstock vid kvalitetsbedömning och som behöver diskuteras. Dessa är:

1) Designkriterierna är *värdeladdade*. Det finns en värderande funktion inbyggd i Stenprisets bedömningsgrunder som formar juryns sätt att pröva nominerade kandidater. Kvalitet i stenarkitektur uppfattas som något positivt i sig. Det är bra med kvalitet. Brist på kvalitet är dåligt. I en sådan värld kan inte kandidater till Stenpriset framträda som neutrala fenomen och prisbelönas på grundval av värderingsfria designkriterier. Detta förhållande kan förklara varför kriterier på arkitektonisk kvalitet hänvisar till värden, motiv, mål och idéer om vad som karaktäriserar goda lösningar på designproblem.

2) Designkriterierna har en *öppen karaktär* och en *sökande funktion*. Syftet är att underlätta för professionella bedömare att fälla nyanserade omdömen och tolka tecken på arkitektonisk

kvalitet hos projekt – inte att mäta egenskaper och fördela ansvar vid kvalitetsbrister. Bedömare måste söka efter relevanta frågor om kvalitet. Kriterierna är konstruerade för att bidra till ökad förståelse, insikt och kunskap om gestaltningsmotiven bakom det specifika projekt som är föremål för kvalitetsbedömning. Av denna anledning får kriterierna på designområdet en öppen karaktär som främjar sökandet efter svar på meningsfulla kvalitetsfrågor.

3) Designkriterierna bygger på en kombination av *gestaltnings- och bedömningskompetens*. Det är två olika aspekter på kunskap inom designområdet som båda förutsätter uppfattningar om vad som är kvalitet. Gestaltning inbegriper bearbetning av möjliga lösningar på designproblem. Bedömning är en kritisk reflektion i efterhand, en prövning av förslag och deras utgångspunkter. Det finns alltid flera sätt att förhålla sig till designproblem. Designkriterierna blir därför ett sätt för juryn att ringa in kvaliteter som bör återfinnas hos vinnare av Stenpriset.

4) Designkriterierna ingår i en bedömningsprocess som innehåller *visuella överväganden och språkliga omdömen*. Det finns även en bestämd ordning i processen. Först kommer visuella överväganden. Det tränade ögat ger jurymedlemmarna en tidig helhetsbild av kandidaterna till Stenpriset. Juryns visuella överväganden legitimeras sedan genom skriftliga omdömen. Då får kvalitetsbedömningen av projekt en språklig dräkt som ställer krav på en tydlig och klar begreppsanvändning.

5) Designkriterierna speglar ett förhållningssätt till projekt som domineras av *estetiska dimensioner*. För Stenpriset innebär det att tekniska aspekter bedöms i ljuset av stenmaterialets förmåga att förmedla värden och upplevelser till betraktaren. Det är inte tillräckligt att uppfylla tekniska krav och monteringsanvisningar för att bli en värdig vinnare av Stenpriset. Designkriteriernas estetiska dimensioner gör att det skall finnas ett gestaltat sammanhang som grund för prisbelöningen.

5.2 Värdeladdningen

Den första punkten handlar om designkriteriernas värdeladdning. Juryns kvalitetsbedömning har normativa utgångspunkter. Designkriterierna bär på ett aktivt ställningstagande. Stenpriset kandidater har alla blivit prövade utifrån en måttstock som är oupplösligt förenad med avsikter, ideal, visioner och föreställningar om vad som bör utmärka en önskvärd miljö. Det

är exempel på värden som finns inbyggda i kriterierna och som därför inte kan separeras från bedömningen av projektens arkitektoniska kvalitet.

Jag skall försöka visa hur värdeladdningen framträder i designkriterierna. Analysen av juryutlåtandena resulterade i hypotesen att åtta kriterier låg till grund för kvalitetsbedömningen av kandidaterna. Dessa definieras som: (1) Ljus och färg, (2) Materialbehandling, (3) Skönhet och behärskning, (4) Ändamålsenlighet och funktion, (5) Originalitet och nyhetsvärde, (6) Tradition och historia, (7) Symbolverkan samt (8) Anpassning till omgivningen. En närmare granskning av designkriterierna visar att de innehåller lämpliga mål för kvalitetsarbetet och pekar ut värden som bör läggas till grund för bedömningen av projekt.

Det värderande förhållningssättet är särskilt tydligt i fråga om originalitet och nyhetsvärde. Juryn uppfattar detta som något bra hos prisvinnaren. Måttstocken innehåller således ett positivt laddat kriterium som uppmuntrar till individualitet och som leder till ett överskridande av konventioner och etablerade yrkesregler. Bra är även att projekt på ett medvetet sätt behandlar kvalitetsfrågor med hänsyn till ljus, färg, material, formspråk, ändamålsenlighet, funktion, tradition, historia, symbolverkan och omgivning. Det motsägelsefulla i att samtidigt uppfatta originalitet/nyhetsvärde och tradition/historia som önskvärt ur arkitektonisk synvinkel är ett problem i sammanhanget. Men det ändrar inte på att designkriterierna har ett värderande förhållningssätt till kvalitetsbegreppet.

Arkitektur är platsbunden och långlivad. Att projekt skall vara anpassade till sin omgivning är ett normativt ställningstagande av betydelse för både gestaltning och bedömning. Också detta kriterium är värdeladdat. Juryn ser projektens relation till platsen som en kvalitetsfråga. Hur relationen skall gestaltas är en annan sak. ”God” anpassning till platsen har många uttryck. Ett genomtänkt förhållande till omgivningen kan både utmynna i en gestaltning baserad på kontrastverkan och resultera i förslag som underordnar sig befintliga strukturer eller anlägger ett varsamt synsätt. Detta till synes enkla kriterium rymmer minst två principiellt olika förslag till lösningar, en komplikation som indirekt visar på designkriteriernas tolkningsbredd. Projektens jämförbarhet utifrån deras arkitektoniska kvalitet ställer speciella krav på måttstocken.

5.3 Kriteriernas öppenhet

Som andra punkt kommer kriteriernas öppna karaktär och sökande funktion. Denna tanke växte fram efterhand som jag blev medveten om bedömningsgrundernas mångtydighet och vida tolkningsutrymme. Först framstod bristen på klarhet som ett problem, som en osäker bas

för kvalitetsbedömning. Men det var en förhastad slutsats. Numera tror jag att det ligger en djupare mening i kriteriernas tolkningsutrymme. Jag vill därför framkasta hypotesen att öppenheten är en speciell funktion hos kvalitetskriterierna inom designområdet. Tesen är att öppenheten leder till nyansering och en rikare tolkning av kvalitetsupplevelser. Syftet är att ge bedömaren en djupare insikt i kvalitetsfrågor.

Designkriteriernas öppna karaktär blir tydlig om man jämför med det tekniska kvalitetsbegreppet, som i byggsektorn används för mätbara egenskaper och åtaganden i kravspecifikationer. Krav i handlingar – program, förfrågningsunderlag och entreprenadhandlingar – definieras som kvalitet av byggföretag och tekniska konsulter. Entydighet är i detta fall länkat till kvalitet. Den ”slutna” karaktären hos tekniska krav syftar till att minimera tolkningsutrymmet. Så t ex har kvalitetsansvariga konsulter och kontrollanter behov av att kunna följa upp arbeten i termer av rätt/fel och lägga ansvaret för felavhjälpande åtgärder på ”rätt” part i byggprojektet. Protokollen från besiktningar är belysande. Arkitektonisk kvalitet är dock något mer än frånvaro av fel och brister. Det krävs ett positivt tillskott i miljön. På denna punkt är Stenprisets jury mycket tydlig. Ny teknik och en väl utförd montering gör ingen till prisvinnare såvida inte stenmaterialet behandlats på intressant sätt och ingår i ett gestaltande sammanhang.

Distinktionen mellan ”öppna” och ”slutna” kriterier speglar två principiellt olika kvalitetsuppfattningar. Skillnaden visar sig i kriteriernas användning och funktion. ”Slutna” kriterier är användbara när man behöver veta vem som skall avhjälpa fel och undanröja mätbara brister i projekt. ”Öppna” kriterier däremot är bra för jurymedlemmar som söker aspektrikedomen i bedömningen av kvalitet. Det är här som designkriteriernas sökande funktion och öppna karaktär kommer in i bilden.

En jury som har till uppgift att utse en vinnare till ett arkitekturpris har behov av att kunna ange vad som är god arkitektur. Problemet är att kvalitetsbedömningar alltid innehåller en viss osäkerhet eftersom det till varje designproblem finns flera bra lösningar. Design saknar entydiga svar på kvalitetsfrågor. I en sådan situation är det bra med öppna kriterier som inbjuder till mångsidighet och stämmer till eftertanke. Öppenheten i designkriterierna bidrar därför till att locka fram ett sökande efter preciseringar på vad som kan anses lämpligt eller fungerande i ett bestämt sammanhang. Passar färgsättningen? Är materialbehandlingen lämplig? Finns skönhet och behärskning i formspråket? Stämmer projektets ändamål och funktion? Hur väl är anpassningen till omgivningen utförd? Frågorna speglar både ett reflekterande förhållningssätt till kvalitetsbegreppet och ett oroligt testande. Osäkerheten förstärks av

kravet på originalitet och nyhetsvärde. Borta är sedan länge traditionens stabila bas för kvalitetsbedömningar.

Jag ser öppenhet i designkriterierna som en inbjudan till samtal och reflektion. Det underlättar för bedömare att fälla nyanserade omdömen. Svårigheten att klart ange vad som är arkitektonisk kvalitet kan bara övervinnas genom dialog. I jakten på en lämplig prisvinnare samtalas därför juryn både med utvalda kandidater och med varandra. Jurymedlemmarna för ett inre samtal med projekten i samband med studiebesök. Detta samtal är tyst till sin karaktär och utgår från upplevelser på platsen. Jurymedlemmarna pratar också med varandra om projekten på möten, ett meningsutbyte som bygger på att deltagarna motiverar sina kvalitetsuppfattningar. Dialogen bygger på designkriterier och det är öppenheten i dem som underlättar reflektion, eftertanke och ger möjlighet för juryn att komma fram till nyanserade omdömen om prisvinnarens kvalitet. Denna tanke tyckte jag först var motsägelsefull. Hur kunde bristen på tydlighet underlätta kvalitetsbedömningar? Sedan blev det till en självklar insikt tillämplig på formgivning, arkitektur och stadsbyggnad. Designkriterierna avkräver helt enkelt bedömare välgrundade svar på kvalitetsfrågor i syfte att locka fram nyanseringar av projektens arkitektoniska kvalitet. Vagheten är dess styrka. Måttstocken innehåller en variabel.

5.4 Kunskap och likhet

Den tredje punkten handlar om behovet av kunskap. Stenpriset bygger på idén att juryn skall besitta en kombination av gestaltnings- och bedömningskompetens. Uppgiften går ut på att tolka formspråket och värdera materialanvändningen i projekt. Syftet är att utse värdiga vinnare till Stenpriset. Kompetens medför givetvis att juryns medlemmar får större säkerhet vid bedömning av kandidater till Stenpriset. Bedömningskompetens handlar i detta fall om att kunna se, tolka, värdera och förstå förtjänster och brister i behandlingen av sten och arkitektur.

Förmågan att bedöma projekt är inte given. Bedömningskompetens utvecklas genom träning. Övning ger färdighet. Behovet av kunskap gör att erfarna personer brukar föreslås som jurymedlemmar. Stenpriset följer detta mönster. Juryn består av arkitekter och tekniker från stenindustrin som är vana att bedöma sten och arkitektur i ett gestaltande sammanhang. Ideal enligt enkätsvaren är att juryn skall bestå av pålästa, välorienterade och kunniga ledamöter med gott omdöme. Alla ledamöter behöver inte kunna samma sak. Det viktiga är, enligt enkätsvaren, att juryn som grupp har en för uppgiften relevant bedömningskompetens. Några

juryledamöter lyfter fram personliga faktorer som en lyssnande attityd, att man kan formulera en tydlig ståndpunkt samtidigt som andra ledamöters åsikter respekteras.

Juryns bedömning får sin legitimitet i att kandidater provas på ett liknande sätt. Designkriterierna har en normerande funktion. Avsikten är att minimera osakliga skillnader i bedömningar. Principen är att lika fall i görligaste mån skall behandlas på samma sätt. Praxis är att följa regeln. En jury som utser vinnare agerar därför på ett regelmässigt sätt. David Hume (1962) påpekade redan 1776 att vad som är sämre och bättre smak avgörs med hänsyn till vissa regler. I en kärnfull mening noterar han att en smakdomare skall ha ett starkt omdöme förenat med förfinad känsla, förstärkt av övning, fullkomnat genom jämförelser och befriat från alla fördomar. Beskrivningen antyder att det finns en allmängiltig grund för bedömning av konstnärliga verk.

Principen om likabehandling är en problematisk praxis inom designområdet utifrån två infallsvinklar. Dels genom att erfarna juryledamöter bär på dolda kvalitetsföreställningar som blir synliga först i samband med att beslut om prisvinnare skall motiveras i utlåtanden. Urvalsprocessen är då ogenomskinlig. Dels genom att designkriterier ger utrymme för mycket olika sätt att uppfatta vad som är arkitektonisk kvalitet i projekt. Både anpassning och förnyelse kan vara goda lösningar på designproblem. Juryns vilja att belöna förnyelse förklarar varför originalitet och nyhetsvärde är ett av de kriterier som styr valet av vinnare till Stenpriset. Två av tre prisvinnare karaktäriseras av förnyelse. Mot detta står en positiv syn på anpassning som yttrar sig som hänvisningar till tradition och historia i utlåtandena. En tredjedel av utlåtandena gäller prisbelönda fall som bygger vidare på beprövade lösningar och som förfinar ett välkänt sätt att använda sten i arkitektur.

Juryförfarandet är i sig ett medel för att åstadkomma likhet och säkerhet i kvalitetsbedömningar inom formgivning, arkitektur och stadsbyggnad. Individuella skillnader i uppfattningar utjämnas. Det finns en tendens till likhet och enighet bland juryledamöter. Denna strävan efter konsensus återfinns redan i Stenprisets stadgar som föreskriver att fyra av fem ledamöter skall vara eniga vid beslut om pristagare. Ju tydligare juryn hävdar gemensamma normer vid bedömning, desto större enhetlighet kommer att styra ledamöternas kvalitetsbedömning. Givetvis kan ibland skilda uppfattningar i kvalitetsfrågor inom en jury belysa viktiga aspekter på användningen av designkriterier, skärpa förståelsen och bidra till en djupare insikt. Men oenighet skapar lätt tvivel på den kunskap som styr valet av vinnare. Alltför stora skillnader i synen på kvalitet kan därför kasta en skugga över både jurymedlemmar (partiskhet, bristande

kompetens), priset (bara reklam) och de designkriterier (mångtydighet, oklarhet) som används.

Det blir enklare för juryn att motivera sina beslut när valen av pristagare präglas av konsensus. Kravet på likhet och säkerhet skapar ett behov av att kunna legitimera beslut i termer av objektivitet. Juryns bedömning skall vara möjlig att kontrollera på ett godtagbart sätt. Objektivitet är emellertid inte en egenskap som antingen finns eller saknas i beslut, utan är en vetenskaplig norm som uppfylls i varierande omfattning när prisvinnare utses. Objektivitet handlar i dessa fall om att kunna urskilja, tolka, förstå, beskriva och förklara vad som är ”bra” eller ”dåligt” hos nominerade kandidater. Det är juryns bedömningskompetens som gör att lämpliga kandidater blir vinnare. Valet av pristagare är en fråga om tillämpad kunskap. Kvalitetsbedömningen går ut på att i ett urval skilja ut och jämföra bra lösningar på designproblem. Goda exempel skall identifieras. Detta inbegriper krav på att juryn skall kunna redovisa godtagbara skäl för sina beslut. Bedömningskompetens visar sig därför både i utpekandet av goda exempel och som förklaringar till varför en pristagare har bättre lösningar på designproblem än andra kandidater. Stenprisets trovärdighet ligger i om juryn kan ge godtagbara skäl till varför, hur och på vilket sätt som prisvinnare är goda exempel. Verifikation blir i detta perspektiv en fråga om gestaltungs- och bedömningskompetens.

5.5 Ord och bild

Den fjärde punkten handlar om att designkriterierna ingår i en bedömningsprocess som har både visuella och språkliga utgångspunkter. Juryn gör en visuell bedömning av nominerade kandidater. Denna bedömning legitimeras och preciseras därefter i text, skriftliga utlåtanden som motiverar helhetsintryck i samband med studiebesök. Det tränade ögat förefaller således bestämma över innehållet i texten. Juryns bedömningskompetens yttrar sig här som förmågan att se kvalitet i gestaltningen.

För mig blir det tydligare om man tänker sig att juryledamöter vid bedömning av projekt rör sig i två abstrakta rum, ett visuellt rum och ett språkligt rum. Kanske är det bättre att tala om känsla kontra förnuft. Känslans rum är visuellt i detta fall. Förnuftets rum är präglat av språket. I det visuella rummet är det blicken som faller avgörandet. Man pratar inte utan tittar, känner, upplever och reflekterar över det sedda. Kvalitet uppträder för ögat som ett helhetsintryck. Brister däremot framträder som detaljer. Erfarna jurymedlemmar ser vad som är tecken på kvalitet med hjälp av en tränad blick. Bedömningskompetensen sitter i ögat och övning gör det lättare att se vad som är kvalitet hos nominerade kandidater.

I början av studien var designkriterierna svåra att uppfatta då de var dolda i utlåtandena. Men det är poänglöst att kritisera kvalitetsbedömningar i det visuella rummet för begreppslig fattigdom, utan detta är en fråga för förnuftets rum och dess språkliga uttrycksmedel. Språket är kopplat till ett intellektuellt sätt att behärska världen. Jerker Lundequist (1992) ser begreppslig fattigdom som ett typiskt problem i industriella designprocesser som gör det svårt för designers att tänka igenom de problem som skall lösas i projekt. Kritiken går ut på att vi tänker via våra begrepp, och om vi saknar användbara begrepp, så blir tänkandet torftigt och begränsat. Min poäng är att begreppsanvändningen tillhör det språkliga rummets problematik. Sinnligheten har en annan logik. I det visuella rummet är det ögat och synbilden – inte språkbruket – som gör att juryledamöter skapar sig en sammanhängande uppfattning av projektens arkitektoniska kvaliteter. Av enkätsvaren framgår att juryn behöver göra studiebesök och se kandidater i sina naturliga sammanhang för att komma fram till en lämplig prisvinnare. Det är svårt att utse pristagare enbart utifrån ritningar och foton. Bara i ett fall har Stenpriset delats ut utan föregående besök på platsen.

Den visuella bedömningen prövas i det språkliga rummet för att sedan preciseras i text. Det språkliga rummets bedömningar redovisas i juryutlåtanden. ”Stor möda har lagts ner på deras formulering och de utgör därmed en ganska god sammanfattning av juryns arbete”, svarar en av juryledamöterna i enkäten. Utlåtandena växer gradvis fram. Juryn skriver ner sina intryck på lappar som ordföranden efter diskussion bland ledamöterna sammanställer till ett utlåtande. De argument som förs fram på möten omvandlas i utlåtandena till motiv för juryns val av vinnare. Enkätsvaren tyder på att det är relativt lätt för juryn att komma fram till ett lämpligt beslut. En enda gång har man haft ett omröstningsförfarande. Det normala är att juryn resonerar sig fram till en vinnare. Så ser bedömningsprocessen ut i det språkliga rummet. Juryns arbete med att ta fram utlåtanden framstår som seriöst och genomtänkt. Texten granskas och det har uppenbarligen varit viktigt för juryns ledamöter att utlåtandena blir välformulerade och blir meningsfulla för många läsare.

Den visuella bedömningen har likheter med gestaltningen i projekt. I båda fallen finns det en helhetsbild i början av processen som får en styrande verkan. Designprocessen utgår från en bärande idé som grund för gestaltningen i projekt. Utan en sammanhållande tankefigur blir skissarbetet strukturlöst. Projektets bärande idé fungerar som en drivande kraft i designprocessen fram till färdiga ritningar och produktion. Normalt pendlar designers mellan del och helhet i projektarbeten. På motsvarande sätt noterar Ragnar Josephson (1984) att konstnären arbetar i växelverkan mellan vision och ett konkret gestaltande på vägen mot ett färdigstäl-

lande av konstverket. Konstnärens arbetsmetod ställs mot forskarens. I det vetenskapliga arbetet erhålls säker kunskap i slutet av forskningsprojektet efter genomförda analyser och kontroll av data. Den konstnärliga arbetsmetoden däremot bygger på att det redan från början finns en vision som konstnären vill förverkliga. Om visionen är otydlig går den konstnärliga metoden ut på att komma fram till var den visionen egentligen består och ge den ett klart uttryck. Konstnären söker klarhet i skisser, prov och modellarbete. Formen föds ur visionen.

Josephson ger här en bild av konstnärligt arbete som i väsentliga drag sammanfaller med hur arkitekter och formgivare arbetar i projekt. Både gestaltungs- och bedömningskompetens innehåller visuella drag som används för att bedöma projektets kvalitet. ”Den som är tränad att titta på arkitektur har lätt att se vilket förslag som är bäst”, svarar en av juryns medlemmar på frågan om hur kandidaterna till Stenpriset värderas. Riktigt så enkelt är det dock inte för alla i juryn att komma fram till en lämplig pristagare. Det intressanta i svaret är i stället att bedömningskompetens i så hög grad förläggs till det tränade ögat och den skolade blicken.

5.6 Teknik och estetik

Den femte punkten handlar om att designkriterierna domineras av estetiska dimensioner. Begreppet estetik är mångtydigt. Nationalencyklopedin räknar upp fem olika betydelser. När estetik blev ett självständigt akademiskt ämne vid universiteten på 1700-talet användes begreppet i betydelsen sinneserfarenheter dvs. hur människan erhåller kunskap om objekt genom syn, hörsel, doft, smak och känslor. Därefter kom estetik att betyda läran om det sköna och förknippades med proportioner, harmoni, balans, enkelhet, elegans osv. Vidare används estetik som beteckning på filosofiska undersökningar av konstproblem och empiriska studier av skönhetsupplevelser. Slutligen kan begreppet beskriva ett särskilt förhållningssätt till miljön.

Stenprisets stadgar anger att priset skall delas ut för konstnärliga kvalifikationer och teknisk skicklighet. Den estetiska dimensionen används här som beteckning på ett konstnärligt sätt att se på behandlingen av sten och arkitektur.⁶

---

⁶ Jämför med regeringens förslag till handlingsprogram för arkitektur och formgivning från 1997 som innehåller ett öppet och estetiskt präglat kvalitetsbegrepp (sid 12). God kvalitet i arkitektur och formgivning liknas vid ett fenomen som (1) inte en gång för alla kan definieras, (2) påverkas av erfarenheter, kunskaper och värderingar, (3) är beroende av tid och situation, (4) blir föremål för värdeförskjutningar och omvärderingar samt (5) förutsätter ett ständigt ifrågasättande av behov och lösningar. Det är ett öppet kvalitetsbegrepp som redovisas för att inbegripa nya fall av god kvalitet. Det goda preciseras i användningen. Handlingsprogrammet bär således på en subjektiv kvalitetsuppfattning som på ett tydligt sätt avviker från det tekniska kvalitetsbegreppet.

Att juryns val av pristagare styrs av konstnärliga synsätt är ett resultat av stadgarna. Möjligt kunde man förvänta sig att i designkriterierna finna en tydligare relation mellan teknik och estetik. I samband med att jag redovisade designkriterierna på en konferens den 21 november 2001 påpekade några deltagare att tekniska krav och funktionella aspekter fått en undanskymd roll i bedömningsgrunderna. Invändningen gick ut på att arkitektens praktiska sidor inte fick en tillräckligt stor betydelse, utan bara sågs som ett av åtta tecken på kvalitet. Det är en riktig iakttagelse. Jag kan dock inte finna något stöd i utlåtandena för att nytta, funktion och tekniskt utförande är överordnade krav som juryn tillmäter extra stor betydelse vid valet av pristagare. I stället är det så att utlåtandena lyfter fram projektens estetiska dimensioner. Språket har en värderande karaktär. Arkitektonisk kvalitet framstår i utlåtandena som ett begrepp som preciseras genom kriterier som riktar uppmärksamheten mot ljus, färg, skönhet, formspråk, originalitet, nyhetsvärde, tradition, historia, symbolverkan och anpassning till omgivning. För mig representerar detta ett estetiskt förhållningssätt till kvalitetsfrågor.

När Pehr Mikael Sällström opponerade på rapporten i september 2002 frågade han om inte estetikens framträdande roll kunde förklaras av att juryn uttalar sig om hur arkitekturen upplevs vid besöken. Enligt Sällström verkar det som att kvalitetsbedömningen grundade sig mer på gestaltningen än på erfarenheter från användningen, ett förhållande som kan antas främja estetiska dimensioner vid bedömningen. Möjligen bidrar också marknadsföreningen av Stenpriset i pressen till att stenmaterialet görs synligt med hjälp av estetiska bilder.

Designkriterierna handlar dock inte bara om estetik utan bär tydliga spår av ett tekniskt kvalitetsbegrepp i bedömningen av kandidater. Materialbehandling, ändamålsenlighet och funktion är designkriterier som ger uttryck för tekniska aspekter på utformningen. Det är emellertid få hänvisningar i juryns utlåtanden till tekniska krav och funktioner. Jag får ett intryck av att juryn bär på ett slags estetiska "glasögon" som gör att tekniska krav och funktionella aspekter bedöms i ljuset av ett gestaltande sammanhang. Om detta är riktigt får estetikens en paradigmatiske karaktär för arkitekturpriser, ett bakomliggande tankemönster som avgör hur erfarna jurymedlemmar talar, tänker och skriver om arkitektonisk kvalitet.

Det är i enkätsvaren som man tydligare kan uppfatta spåren av ett tekniskt perspektiv som lever i skuggan av designkriteriernas estetiska dimensioner. Det tekniska kvalitetsbegreppet bärs upp av stenindustrins representanter i juryn. Som svar på vad som ligger till grund för bedömningen uppger dessa ledamöter att man prövar projekten utifrån praktiska utgångspunkter, materialval, montering och tekniskt utförande.

Skillnaden i sättet att uppfatta kvalitet, mellan ett tekniskt och ett estetiskt synsätt, belyser en klassiskt filosofiskt stridsfråga. Skall kvalitet ses som en egenskap hos själva föremålet eller uppfattas som en föreställning i människors medvetande? De som hävdar att kvalitet skall förstås som egenskaper hos föremål kan kallas för egenskapsobjektivisterna. För dem är kvalitet något som kan bestämmas i specifikationer, mätas och därmed säkras i produktionsprocesser genom kontroll. Egenskaper är objektiva storheter hos föremålen. De är oberoende av enskilda individers åsikter och upplevelser. Det är en teknisk uppfattning om kvalitet som förmedlas i byggsektorn genom administrativa system för kvalitetssäkring. Noll fel betyder ”rätt kvalitet”.

Simo Säätelä (2001) noterar att det tekniska kvalitetsbegreppet utmynnar i en känsla av missnöje. Har kvalitet verkligen bara att göra med att krav uppfylls? Är kvalitet lika med fel-fria produkter? Det tekniska kvalitetsbegreppet tycks missa själva upplevelsen, att tingen skall uppfattas som utmärkta och förmedla positiva känslor till användare.

Värdesubjektivisterna har en annan syn på saken. Målet för våra ansträngningar, säger värdesubjektivisterna, måste vara att uppnå ”god kvalitet” i formgivning, arkitektur och stadsbyggnad. Avgörande för dem är kvalitetsbegreppets estetiska dimensioner. Värdesubjektivisterna ser kvalitet som resultat av sinneserfarenheter. Mats Hultman (2002) noterar att arkitektonisk kvalitet förutsätter ett upplevande, tolkande och värderande subjekt. Kvalitetsbegreppet ingår i människors livsvärld. Då får upplevelser av kvalitet lätt en privat natur. Alla individers kvalitetsuppfattningar kan bli lika viktiga, och det trots förekomsten av kulturella koder och kollektiva kvalitetsuppfattningar bland arkitekter. Risken med värdesubjektivismen är att kvalitetsbegreppet förloras i ett normlöst, individuellt och subjektivt tyckande om sten och arkitektur. Det räcker till slut med nöjda kunder för att projekt skall tillskrivas arkitektonisk kvalitet. Marknaden blir norm, smakdomare och beslutsfattare i kvalitetsfrågor. Men det är inte ett marknadsanpassat kvalitetsarbete som skall premieras med Stenpriset av juryn. Stadgarna ställer krav på konstnärliga kvalifikationer och teknisk skicklighet. Det är dessa kunskaper som skall belönas av uppmärksamma juryledamöter – inte andelen nöjda kunder.

Mellan egenskapsobjektivisterna och värdesubjektivisterna finns en filosofisk avgrund. Det rätta står mot det goda. Simo Säätelä vill upplösa motsättningen genom att förlägga kvalitetsfrågor till mötet mellan subjekt och objekt. Kvalitet blir både en fråga om tingens förmåga att se bra ut och kunskap om de processer (metoder) som leder fram till önskat resultat. En relation upprättas mellan produktionsprocesser och produkters kvalitet. Det är ett bra förslag, men det löser inte juryns problem med att finna en lämplig prisvinnare. Juryn utgår från miljön och ser

kvaliteten i det färdiga resultatet som uttryck för kompetens hos projekterande arkitekter. Kunskap om planerings- och projekteringsprocessen gör det inte heller automatiskt lättare för juryledamöter att tolka och förstå resultatet.

Sammansättningen av Stenprisets jury kan ses som ett praktiskt sätt att försöka överbrygga klyftan mellan egenskapsobjektivisterna och värdesubjektivisterna. Olika kvalitetsuppfattningar balanseras. Gemensamt är att projekten skall vara väl utförda – tekniskt och konstnärligt, varför estetiska synsätt får en avgörande betydelse för kvalitetsbedömningen. I jakten på en värdig vinnare blir kvaliteten hos nominerade kandidater prövad i ett gestaltande sammanhang. Uppgiften för juryledamöterna är att försöka avgöra vilka upplevelser och värden som återfinns hos projekt och som på ett trovärdigt sätt kan tillskrivas prisvinnaren. Det förutsätter att arkitektonisk kvalitet är ett bedömningsbart fenomen. Jag tror att estetiken i designkriterierna bidrar till att gestaltningen av sten och arkitektur uppfattas som en bedömningsbar kvalitetsfråga.⁷

---

⁷ Jfr Christer Kjellén, redaktör för tidskriften STEN, som 1998 diskuterar stenkvalitet som erfarenhet respektive mätresultat. Kraven på kvalitet har enligt Kjellén medfört att omdömen som baseras på erfarenhet från användningen förlorat i betydelse. Kvaliteter som stödjer sig på mätresultat och dokumenterade materialegenskaper har fått en starkare ställning. Problemet är att provningsmetoder bygger på förenkling och renodling av egenskaper i en kontrollerbar laboratoriemiljö. Enligt Kjellén kan provningsmetoder aldrig ge svar på hur stenen fungerar i sitt naturliga sammanhang. För detta fordras en helhetsbedömning. Beställare faller alltför lätt för sifferargument. Provningsvärden spelas ut mot varandra, en fokusering på avgränsade materialegenskaper hos stenen gör att helhetsbilden går förlorad. Enligt Kjellén är stenens praktiska användning den bästa provningsmetoden och det säkraste systemet för kvalitetssäkring. Ett gott råd är därför att besöka referensobjekt. Såvitt jag kan se är detta en klar och tydlig argumentering för att materialval skall avgöras genom en skolad blick, användarerfarenheter och upplevelser av stenen i ett naturligt sammanhang.

TRYCKTA KÄLLOR

Använd litteratur

Arkitektonisk kvalitet, Arkitekturmuseets årsbok 1992, Centraltryckeriet, 1992 Borås.

Amstervik S., Cold B., Gullström C. *En god forskningsmiljö er levende, krävande og modig*, BVN 1995:1, 1995 Stockholm.

Bedoire F. *En arkitekt och hans verksamhetsfält kring sekelskiftet. Gustaf Wickmans arbeten 1884-1916*, AB Draken, 1974 Stockholm.

Cold B. "Om arkitektur og kvalitet", *Tidskrift för arkitekturforskning*, Nr 1-2 1989.

Cold B. "Arkitektonisk kvalitet i nordisk trehusbebyggelse", *Tidskrift för arkitekturforskning*, Nr 3 1992.

Cold B. "Six perspectives on Quality", *Research Magazine*, Nr 2 1995, Oslo School of Architecture.

Design 2005! Statsrådets principbeslut om Finlands designpolitik 15.06.2000, Centralkommissionen för konst och undervisningsministeriet, 2000 Porvoo.

Framtidsformer: Förslag till handlingsprogram för arkitektur & formgivning, Arbetsgruppen för arkitektur och formgivning, 1997 Stockholm.

Finlands arkitekturpolitik, Statsrådets arkitekturpolitiska program den 17.12.1998, Centralkommissionen för konst och undervisningsministeriet, 1999 Borgå.

Feyerabend P. "Irrationalitet – eller: Vem är rädd för sotaren", *Frihetlig Socialistisk Tidskrift*, Nr 48 1983.

Hedborg J. *Natursten och arkitektoniska avsikter*, Formlära småskrifter 1984:3, Chalmers Tekniska Högskola, Arkitektur, A-skolans reprocentral. Göteborg.

Hemlin S. *Professorstillsättningar i arkitekturämnen. På vilka grunder sker besluten?*, BVN 1990:1, 1990 Stockholm.

Hultman M. *Seaside, Celebration och Windsor. Studier av urbana estetiska regler*, Institutionen för arkitektur, avdelningen formlära, Lunds Tekniska Högskola, 2002 Lund. (Avhandling)

Hume D. *Liv, Tragedi och smak*, Bokgilletts förlag, 1962 Uppsala. (svensk översättning)

Jarl S. "Elendig forestilling – jeg kunne ikke finde parkeringsplads. En studie i kvalitetsmåling på teaterfeltet.", *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, Nr 2 2000.

Josephson R. *Konstverkets födelse*, 5:e upplagan, Bokförlaget Natur och Kultur, 1994 Borås. Tryckår för 1:a upplagan saknas.

Kjellén C. "Att mäta stenkvalitet", *STEN*, Nr 1 1998.

Kvalitetsprogram för Kungl Tekniska Högskolan, Kungliga Tekniska Högskolan, 1996 Karlstad.

Lehtonen H. "Om utgångspunkterna vid visualisering av arkitekturprojekt", *Tidsskrift för arkitekturforskning*, Nr 1 1991.

Lehtonen H. "Om kvalitetsbegreppets meningsfullhet i arkitektur och byggande", *Nordisk Arkitekturforskning*, Nr 4 1993.

Lundequist J. "Om designteorins uppkomst", *Nordisk Arkitekturforskning*, Nr 4 1992.

Pressmeddelande 1999-11-12, Sveriges Stenindustriförbund.

Rolf B. *Kvalitet och kunskapsprocess i högre utbildning*, Nya Doxa, 1993 Nora.

Rönn M. *Vad är god industriarkitektur?*, R17:1994, Byggforskningsrådet, 1994 Stockholm.

Rönn M. "Industri, konst och samhälle", *Nordisk Arkitekturforskning*, Nr 3 1994.

Rönn M. "Den estetiska fabriken", *gläntan*, Nr 3 1994.

Rönn M. "Designomdömen och industrihusprojekt", *VEST*, Nr 1 1995.

Rönn M. *Industriarkitektur - om prisbelönade industrihusprojekt*, Epsilon Press, 1995 Göteborg.

Rönn M. "Metodreflektion – Exemplet Ralph Erskine", *Nordisk Arkitekturforskning*, Nr 1-2 2000.

Rönn M. "Three Theories of Quality", *Scandinavian Journal of Design History*, Nr 11 2001.

Rönn M. "Det problematiska kvalitetsbegreppet", *Nordisk Arkitekturforskning*, Nr 4 2001.

STEN, Nr 1-1983, Nr 2-1983, Nr 1-1984, Nr 2-1984, Nr 2-1986, Nr 1-1988, Nr 4-1988, Nr 1-1990, Nr 4-1990, Nr 1-1992, Nr 2-1992, Nr 2-1995, Nr 1-1998. Nr 3-1999.

Stenhandboken, Sveriges Stenindustriförbund. Okänt tryckår och tryckort.

Stenhandboken, en handbok för arkitekter och byggnadstekniker, Institutionen för Materialbehandling med Formlära vid KTH och Steninformation. Bröderna Lagerström AB, Stockholm 1969. Andra upplagan.

Säätelä S. "Kvalitet – en gåta", *Artes*, Nr 1 2001.

Werner I. B. *Spelar kvalitet någon roll för priset? - en studie av bostadsrättsköp i StorStockholm*, Trita-Ark-Akademisk avhandling 2000:3, 2000 Stockholm.

BILAGA 1

Enkät

Hej

Jag medverkar i ett forskningsprogram som kallas ”Kvalitet i arkitektur och stadsbyggnad”. En av delstudierna i programmet handlar om stenpriset. Av detta skäl är jag intresserad av Din uppfattning om begreppet kvalitet. Vad är kvalitet? Hur bedöms kvalitet? Vilka egenskaper och värden tillskrivs prisbelönade projekt? Det är exempel på nyckelfrågor som jag söker svar på genom enkäter till jurymedlemmar och arkitekter som tilldelats stenpriset.

Jag som skickar ut frågeformuläret arbetar som forskare på arkitekturskolan vid Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm. Inom ramen för forskningsprogrammet studeras kvalitet ur flera olika perspektiv. Min uppgift är att studera kvalitet med utgångspunkt från hur begreppet används vid bedömningen av prisbelönda projekt.

I formuläret ställer jag frågor om:

- begreppet kvalitet
- kvalitetskriterier
- bedömningsunderlag
- nomineringar
- bedömningsprocessen
- juryarbetet
- jurymedlemmar
- kvalitetsuppfattning

Jag är tacksam om Du vill besvara enkäten så noga som möjligt. Ditt svar önskas, om möjligt, senast (datum). Frågor om formuläret besvaras av:

Magnus Rönn, docent

08-790 8565

Frågeformuläret skickas tillbaka till

Magnus Rönn, Arkitekturskolan, KTH, 100 44 Stockholm

Enkätfrågor

Namn ..... tel .....

1. Begreppet kvalitet

Arkitektonisk kvalitet kan ses som ett nyckelbegrepp för att utse vinnare av stenpriset. Men vad är kvalitet för Dig? Hur vill Du definiera kvalitetsbegreppet?

.....

2. Kvalitetskriterier – kännetecken på kvalitet

Det behövs någon form av kännetecken på kvalitet eller utgångspunkter (kriterier) för att kunna utse vinnare till stenpriset. Vilka gemensamma tecken (kriterier) på kvalitet används av juryn för stenpriset? Hur skulle Du vilja beskriva de kriterier eller tecken på kvalitet som ligger till grund för Din kvalitetsbedömning när stenpriset utses?

.....

3. Bedömningsunderlag

Denna fråga handlar om juryns bedömningsunderlag. Vilken dokumentation har jurymedlemmarna när man skall kvalitetsbedöma förslag och utse vinnare till stenpriset? Vad ingår i underlaget (text, bild, modell, föredrag, besök mm)? Hur skulle Du vilja beskriva det bedömningsunderlag som juryn normalt erhåller när stenpriset utdelas?

.....

4. Nomineringar

Juryn får ett antal förslag att ta ställning till när vinnare till stenpriset skall utses. Vem nominerar kandidater? Hur många förslag brukar lämnas in till juryn? Hur skulle Du vilja beskriva nomineringsprocessen och de kandidater som vanligtvis förslås till stenpriset.

.....

5. Bedömningsprocessen

Den som erhåller stenpriset har varit föremål för en bedömningsprocess och i denna blivit utsedd till vinnare. Hur går det till att utse vinnare? Hur är bedömningsprocessen upplagd (argument på möten, omröstningar, besök, granskning av dokument mm)? Vilka uppgifter hämtas in av juryns medlemmar? Vad efterfrågas och vem lämnar informationen? Hur gör Du för att i bedömningsprocessen komma fram till en vinnare av stenpriset?

.....

6. Juryarbetet

Juryarbetet har som mål att utse pristagare. Brukar det vara svårt och ta lång tid att behandla inkomna förslag eller går det snabbt att komma fram till en vinnare? Har det enligt Din mening varit svårt/lätt att värdera och rangordna kandidater? Hur skulle Du vilja beskriva Ditt arbete i juryns arbete för att komma fram till en vinnare av stenpriset?

.....

7. Jurymedlemmar

Jurymedlemmarna utses av stenindustrin och SAR. Men vad behöver jurymedlemmarna kunna för att utöva sitt uppdrag på ett bra sätt? Vad utmärker en bra jurymedlem enligt Din mening? Vilka erfarenheter och kunskaper är önskvärda för att kunna utse ”rätt” vinnare till stenpriset. Hur skulle Du vilja beskriva vad som utmärker en god jurymedlem?

.....

8. Utlåtande

Bedömningen resulterar både i en vinnare av stenpriset och ett utlåtande. Vad bör enligt Din mening redovisas i utlåtandet? Vad är ett bra utlåtande? Hur bör ett utlåtande skrivas för att kvalitetsbedömningen skall kunna förstås av läsaren? Hur skulle Du vilja att man i utlåtandet redovisade resultatet av juryns arbete?

.....

9. Kvalitetsuppfattning

Utdelningen av stenpriset speglar i någon mening jurymedlemmarnas uppfattningar om kvalitet. Det finns många olika sätt att uppfatta kvalitet och tolka tecken på god gestaltning. Hur skulle Du vilja beskriva Din kvalitetsuppfattning?

.....

10. Övriga synpunkter

Plats för övrigt synpunkter på kvalitetsbegreppet.